

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

ΚΑΙ

ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΥΠΟ

ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

Ἀναδημοσιευθὲν δὲ

ΥΠΟ

Ν. Α. ΚΑΝΔΡΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1880

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

ΚΑΙ

ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΥΠΟ

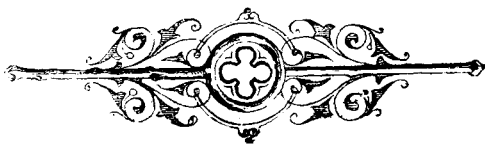
ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

Ἀναδημοσιευθὲν δὲ

ΥΠΟ

Ν. Α. ΚΑΝΔΡΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1890

Τῷ ἀναγνώστῃ.

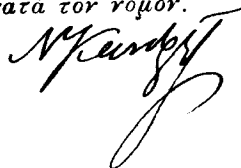
Ἔτυχε νὰ περιέλθῃ ἐν ταῖς χερσίν ἡμῶν ἀφήγημα ἐνὸς ἐκ τῶν Ὀμήρων τῶν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 φυλακισθέντων ἐν Τριπόλει καὶ μύρια βασανιστήρια ὑποστάντων, ἐκδοθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1850 καὶ ἐπιγραφόμενόν :

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ ΤΗΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΕΝ ΤΑΙΣ ΦΥΛΑΚΑΙΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Τὸ βιβλίον τοῦτο τῆς ἀκριβοῦς ταύτης ἐξιστορήσεως, οὐδαμῶς ἔκτοτε εὐρίσκεται καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ νεωτέρα ἡμῶν γενεὰ, δὲν διατελεῖ ἐν πλήρει γνώσει τοσούτων σπουδαίων γεγονότων, λαμπρυνόντων τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ παρατηρεῖται ὅτι τὸ τότε ὑποκαῖον τὰς Ἑλληνικὰς καρδίας ὑπὲρ Πατρίδος αἰσθημα, σχεδὸν ἐσβέσθη, ἐνομίσαμεν ὅτι πράττομεν ἔργον ἀρεστὸν καὶ ἐπωφελὲς τῇ πατρίδι, ὑποδαυλίζοντες διὰ τῆς ἀναδημοσιεύσεως τῆς Ἱστορίας ταύτης τῶν μεγαλομαρτύρων τούτων, τὸ εὐγενὲς τῆς Ἑλευθερίας αἰσθημα παντός Ἑλλήνος.

Ν. ΚΑΝΔΡΗΣ

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτωθι ὑπογραφήν θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.

124817

ΕΓΓΕΝΝΗΘΗΝ ἐν Λαγκαδίοις κωμοπόλει τῆς ἐπαρχίας
Γορτυνίας ἐν ἔτει 1785 ὑπῆρξα μαθητῆς καὶ ἀκόλουθος
τοῦ τότε ἑλληνοδιδασκαλοῦ τῆς κωμοπόλεως ἡμῶν Διαμαντῆ
Ἀνδρέου, τὸν ὁποῖον συνώδευσα κατὰ τὸ ἔτος 1814 εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὅπου χειροτονηθεὶς Ἀρχιερεὺς Ἀκώ-
βων μετωνομάσθη Δανιήλ. Μετὰ δὲ τὴν εἰς Πελοπόννη-
σον ἐπάνοδόν μας ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ Ἱεροδιάκονος
καὶ διέμενον πάντοτε παρ' αὐτῶ καὶ Μητροπολίτη Τρι-
πόλεως ὀνομασθέντι. Ὅτε δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὸ ἔτος
1821, ἐφυλάκισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντας, συνε-
φυλακίσθη μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὑπέστην τὰς
αὐτὰς βασάνους καὶ δεινὰ, ὅσα καὶ ἐκείνοι. Καὶ ἐξελθὼν
δὲ τῆς φυλακῆς διέτριψα ὡσαύτως μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς
τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς, ἀποθανόντος ἐν Τριπόλει τῇ
11 Ὀκτωβρίου 1831, μεθ' οὗ συνέζησα δεκαοκτὼ ὀλόκληρα
ἔτη. Τούτου τελευτήσαντος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Σελ-
λασίας (Βρεσθένης) Θεοδώρητος μ' ἐχειροτόνησεν Ἱερέα
τῆς Τριπόλεως, ἐνθα ἔκτοτε διατρίβω. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευ-
σιν τῆς Α. Μ. τοῦ περιποδήτου Βασιλέως ἡμῶν Ὀθωνος
ἡ Κυβέρνησις Αὐτοῦ ἠδύοκῆσε νά μοι χορηγῇ τεσσαρά-
κοντα κατὰ μῆνα δραχμὰς πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων ὑπέ-
μεινα δεινῶν, καὶ περίθαλψιν τοῦ γήρωσ μου.

Συνεχῶς διηγουμένους τὰς ἐν τῇ φυλακῇ παρὰ τῶν Ὀ-

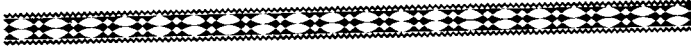
θωμανῶν βασάνους καὶ κακουχίας τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, τὰς ὁποίας χάριν τῆς ἑλληνικῆς Ἀυτονομίας ὑπέμεινον, πολλάκις ὑπὸ πολλῶν παρεκινήθην νὰ δημοσιεύσω ταῦτα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠδιαφόρου ἐἴς τὰς προτροπὰς αὐτῶν τέλος δὲ ἐνέδωκα ἐἴς τὴν ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θεοδώρου Ζαφειροπούλου καὶ διηγήθην πρὸς αὐτὸν ἅπαντα λεπτομερῶς, ἵνα συντάξῃ καὶ δημοσιεύσῃ. Δημοσιεύων δὲ αὐτὰ νομίζω, ὅτι ἐκπληρῶ χρέος ἑρὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἐκείνους τῆς πατρίδος· καὶ τὴν μὲν κατάραν τῶν ἀποθανόντων τὴν δὲ μαρτηρίαν τῶν εἰσέτι ἐπιζησάντων ἐξ αὐτῶν ἐπικαλοῦμαι, ἂν δὲν διειρήσα ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν ἐἴς τὰς διηγήσεις ταύτας.

Τὸ δὲ διὰ τὸν τύπον συνταχθὲν καὶ τακτοποιηθὲν χειρόγραφον ἀναγνοὺς μετὰ προσοχῆς ἔθηνκα τὴν ὑπογραφήν μου ἐν ἐκάστη σελίδι αὐτοῦ πρὸς βεβαίωσιν.

Ἐν Τριπόλει τῆ 15 Ἀπριλίου 1851.

ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἱερομόναχος

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821.

ΟΤΕ τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀνεπαισθήτως εἰσεπήδα ἀπὸ καρδίας εἰς καρδίαν ἑλληνικὴν καὶ βόσχον ἐν αὐταῖς ἔμελλεν ἐγγύτατα νὰ ἐκτραγῆ τότε οἱ Ὀθωμανοὶ ὁσμὴν τούτου λαβόντες ἐπειρῶντο νὰ κατασβέσωσιν αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν. Ἀλλὰ κατὰ νῆν ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου εἰσελθὼν ἐκ Καρυταίνης εἰς Τρίπολιν, τὴν τότε εἶδραν τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, ἀνὴρ τῶν λίαν ὀνομαστῶν παρὰ τε Ὀθωμανοῖς καὶ Ἑλλῆσι, ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου προσκλήσεως, (α) καὶ παρὰ ταῖς θύραις τοῦ Σεραγίου ἀφιππεύσας ἠδυνήθη τὴν ὁσμὴν ταύτην διὰ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ νὰ καταστείλῃ. Διότι οἱ ἰδόντες αὐτὸν Ὀθωμανοὶ ἐκήρυττον πρὸς ἀλλήλους, ὅτι φόβος τις δὲν ἔπρεπε νὰ ταραττῆ αὐτοὺς πλέον, ἀφοῦ ὁ Θεοδώρακης Δεληγιάννης αὐθόρμητος ἐφάνη εἰς τὴν πόλιν ἐπίστευον δὲ ὅτι ληστρικὴ κίνησις ἦτον ἢτε μετὰ βασίς τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς Μάνην καὶ πᾶν ὅ,τι διε-

(α) Διδὼν Δεσχερέ

θρῦλλεῖτο· καὶ ὅτι ἂν ὑπῆρχε γενικὴ ἢ ἐπανάστασις δὲν εἰσῆρχετο ἐκεῖνος εἰς τὴν πόλιν. Ἀναβάς λοιπὸν εἰς τὸ Σεράγιον εὔρε τὸν Καίμακάμην (α). καὶ πολλοὺς τῶν Ἀγάδων τοῦ τόπου, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐρωτήσαντας περὶ τῶν ἀδομένων εἶπεν, ὅτι ὤφειλον νὰ ἀποβάλλωσι πᾶσαν ὑπόνοιαν διεγερθεῖσαν κατὰ τῶν Ῥωμαίων (β) εἰς αὐτοὺς ἐκ ψευδοῦς φήμης, ἣτις διασαλπισθεῖσα διὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἀντήχησεν εἰς τὸν Μωρέαν, ἵνα περισπασθῇ ἢ προσοχῇ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόπους καὶ δοθῇ εἰς ἐκεῖνον καιρὸς νίκης. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκίαν αὐτοῦ, ἐν ἣ διέτριβε διηνεκῶς· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἡσυχίαν ἤγον καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους ἔχοντες δὲν ἔβλεπον τὰ χαλκεύμενα κατ' αὐτῶν, μέχρις οὗ νέαι αὔθις ὑπόνοιαι μετ' οὐ πολὺ εἰσῆλθον εἰς τὰς κεφαλὰς των. Διὸ διέταξεν ὁ Καίμακάμης τὸν Μητροπολίτην Τριπόλεως Δανιήλ, ἵνα ἐξέλθῃ εἰς περιοδεῖαν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἐφησυχάσῃ τὸν λαόν, ἐμπνέων αὐτοῖς τὸ πρὸς τὰ καθεστῶτα σέβας καὶ τὴν περὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἄφοβον ἀσχολίαν καὶ προστιθεὶς, ὅτι ἐὰν ἐτόλμων πολεμικόν τι κίνημα κατὰ τοῦ χολοσσοῦ τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως, ἤθελον ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια

(α) Ἀντιπρόσωπος τοῦ Χουρσίτ Πασᾶ ἀπόντος εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πόλεμον.

(β) Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ Ἕλληνες καὶ ἄφ' ἑαυτῶν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἕως τότε.

της πατρίδος αὐτῶν! Ἐξελθόντος λοιπόν τοῦ Ἀρχιερέως ἐξαπέστειλε κατὰ πόδα αὐτοῦ καὶ ἀξιωματικόν τινα (α) λόγῳ μὲν, ἵνα εἰσπράττη δημοσίους φόρους, ἔργῳ δὲ, ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἡγουν ἐὰν ἐλάλει συμφώνως τῇ ἀποστολῇ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μαθὼν, ὅτι παρηκολούθει αὐτὸν ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ῥηθείσης αἰτίας ἕνεκα, δημοσίᾳ μὲν παρώτρυνε τὸν λαὸν εἰς τὰ καθεστῶτα· ἰδίᾳ δὲ συγκαλῶν εἰς οἰκίαν τινα τοὺς ἐξέχοντας ἐκάστου χωρίου, ἐνέπνεεν αὐτοῖς τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα, μέχρις οὗ περιελθὼν τὴν ἐπαρχίαν ἄπυσαν, καὶ οὕτω διαθέσας τοὺς προκρίτους αὐτῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ Φεβρουαρίου προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ Πασᾶ εἰς τὴν τοῦ Σωτήρου Κουγια οἰκίαν ὁ ῥηθείς Μητροπολίτης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη καὶ Παπαλέξη διαμένοντος καὶ τούτου τυχαίως ἐνταῦθα· ἀφοῦ δὲ ἦλθον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Διερμηνεύς. « Ἀναγκαῖον ἐκριθῆ νὰ προσκληθῶσιν ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου ἐνταῦθα, καὶ ἂν μὲν ἔλθωσιν, οὐδεμία ὑπόψια· εἰ δὲ μὴ, οὔτοι εἶναι τῶν κινήματων αὐτῶν οἱ αἴτιοι.» Πρὸς ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀρχιερεὺς, «Οἱ Ἀρχιερεῖς πρέπει νὰ μένωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, ὅπως καθοδηγῶσι τὸν λαὸν εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἄλλως, δυνατόν εἶναι εἰσηγήσεις κακαὶ κούφων τινῶν νὰ παραπέι-

(α) Μπουλούμπασην.

σωσι τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν.» Ὑμνωθεὶς τότε διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Διερμηνεὺς εἶπε. «Θὰ σὲ πειράξω, Πανιερώτατε, διότι προσπαθεῖς νὰ ἐμποδίσης τὴν ἀπόφασιν τῆς Πόρτας.» Ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπομένως ἀπεκρίθη πρὸς ταῦτα, «Κάμετε, ὅ,τι θέλετε· γράψετε εἰς αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν». Ὅθεν μετὰ ταῦτα προσεκάλουν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτας ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας· οἱ δὲ πάραυτα ὑπήκουον καὶ προσήρχοντο ἐκουσίως. Πρῶτος δὲ ἦλθεν ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης ἐκ Μάνης, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μονεμβασίας Ἀρχιερεὺς Χρῦσανθος· εἶτα δὲ οἱ λοιποὶ, ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ὁ Πανάγος Κυριακὸς ἐκ Καλαμῶν, καὶ ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκηκα τῆς Μεσσηνίας, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανδός, ὁ Ἰωάννης Τομαρᾶς μετὰ τοῦ Ἀντωνάκη Καραπατᾶ ἐκ Τριφυλίας, ὁ Ἐπίσκοπος Ὠλένης Φιλάρετος καὶ ὁ Ἰωάννης Βιλαέτης ἐν Πύργου· ἐκ δὲ Πατρῶν ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης καὶ ὁ Μητρος Ῥοδόπουλος· ἐκ δὲ Κορίνθου ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος μετὰ τοῦ Σωτηράκη Νοταρᾶ· ἐκ δὲ Ἀργολίδος ὁ Μητροπολίτης Ναυπλίου Γρηγόριος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Περρῶκα, καὶ ἐκ Πραστοῦ τῆς Κυνουρίας ὁ Γιαννούλης Καραμάνος· ἐκ Σπάρτης δὲ ὁ Κοπανίτζας καὶ ὁ Μελέτιος, καὶ ἐκ Καρυταίνης ὁ Δημητζάνης Γελοῦθεος. Μετὰ τούτων δὲ προσεκλήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες, ὡς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Ἀνδρέας Ζαίμης, ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας

Λόντος, ὁ Κρεββατᾶς καὶ λοιποὶ· ἀλλὰ φοβηθέντες νὰ προσέλθωσιν ἀπήντησαν, ὅτι ἐμελλον νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ δὲ συνελθόντες εἰς Τρίπολιν Ἀρχιερεῖς καὶ Προΰχοντες πέμπουσιν ὁμοφώνως Καλόγηρόν τινα ἐκ τῶν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κατὰ τύχην ἐκεῖ εὑρεθέντα πρὸς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτόν, «οἶατι, ἐνῶ εἶχον συμφωνήσει ἅπαντες, νὰ ἐπαναστατήσωσι κατὰ τὸν Ἰούλιον, αὐτοὶ ἔδραξαν τὰ ὄπλα τότε, ὅτε οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας;» Πορευθέντος λοιπὸν τοῦ Καλογήρου καὶ εἰπόντος ταῦτα, ἐκεῖνος γράφει πρὸς τὸν Χριστιανουπόλεως εἰς ἀπάντησιν τὰ ἐξῆς. «Γνωρίζεις ὅποια ἀπόφασις ἐγείνε παρ' ἡμῶν, ὅτε συνήλθομεν εἰς Βαστίτσαν (Αἴγιον) καὶ μάλιστα τὸ ΓΑ'. Ἄρθρον». Ἀναγνώσθεισις δὲ τῆς ἐπιστολῆς, οἱ ἄλλοι ἀποβλέψαντες πρὸς τὸν Χριστιανουπόλεως ἠρώτησαν αὐτόν, τί περιεῖχεν ἐκεῖνο τὸ ἄρθρον· ὁ δὲ ἀπεκρίθη, «Ἄν προσκλήθῶμεν, νὰ μὴ προσέλθωμεν.» Ἄμα εἰπόντος αὐτοῦ τούτο, ὁ Τρίπολεως Δανιήλ, ὁ Παπαλέξης καὶ ὁ Θεόδωρος Δελγιάννης μὲ ὀργήν λέγουσι πρὸς αὐτόν, «Διὰ τί δὲν ἐδίδετε εἶδησιν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ μὴ ἔλθωσιν; καὶ ἡ Πανιερότης σας διὰ τί ἤλθετε; ὅσοι δὲ ἐξ ἡμῶν εἴμεθα ἐνταῦθα, εἶχομεν μέσον τοῦ νὰ ἐξέλθωμεν, ἐὰν εἰδοποιούμεθα.»

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ εὑρεθέντες κατὰ τύχην ὁ Νικόλαος Ταμπακόπουλος μετὰ τοῦ Τούρκου Σεϊδῆ

εἰς Καλάβρυτα ἀνεχώρουν εἰς Βυτινήν τῆς Γόρτυνος μεθ' ἱκανῶν σωματοφυλάκων· καθ' ὁδὸν ὅμως συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Χονδρογιανναίων ἐξεληθόντων πρὸς σύλληψιν αὐτῶν καὶ ἀντικρούσαντες αὐτοὺς μὲ γενναϊότητα, ἀφήχθησαν μαχόμενοι μέχρι πύργου τινὸς ἐν Φενεῶ, ἐν ᾧ ἐγκλεισθέντες ἀνήγγειλαν τὸν κίνδυνον εἰς Βυτινήν, πατρίδα τοῦ Ταμπακοπούλου, καὶ ἐλθοῦσης ἐκεῖθεν ἐπικουρίας διέφυγον τὸν κίνδυνον καὶ ἐπορεύθησαν ἀσφαλῶς. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ὁ Τούρκος Σειδῆς εἰσελθὼν εἰς Τρίπολιν διηγήθη πρὸς τὸν Καϊμακάμην καὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους τὸν συμβάντα εἰς αὐτοὺς κίνδυνον ἐν τῇ ὁδῷ. Συλλαβόντες ἀκολούθως οἱ Καλαβρυτινοὶ τὸν Βοϊβῶδαν (α) καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ἐφυλάκισαν αὐτοὺς ἀρξάμενοι τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὁ δὲ Καϊμακάμης συγκαλέσας τοὺς τε Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντας εἰς τὸ Σεράγιον, παρόντων πάντων τῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων εἶπε πρὸς αὐτοὺς. « Τί πράγματα εἶνε αὐτὰ ὅπου κάμνετε ; Δὲν στοχαζέσθε, ὅτι ἐδῶ εἶναι Βασιλεὺς, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι βασιλείον ἀπέραντον καὶ δυνατὴ νὰ στείλῃ διακοσίας χιλιάδας στράτευμα, καὶ νὰ χαλάσῃ τὸν τόπον καὶ νὰ πάρει τὸν κόσμον σ' τὸ λαιμόν' σας ; » Πάντες δὲ τότε ὁμοφώνως ἀπεκρίθησαν. « Ἡμεῖς, ἐφέντη μου, δὲν ἔχομεν γνῶσιν τῶν τοιούτων· ἄλλως, δὲν ἤρχόμεθα ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπράττομεν ὅ,τι καὶ οἱ Καλαβρυτινοί. Αὐτοὶ ὁ-

(α) Ἐπαρχον.

μως θέλουσι πάθει ἄξια τῶν πράξεών των ἀφοῦ τρέξωμεν κατ' αὐτῶν Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι. » Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα εἶπον, ἀλλ' ὁ Καϊμακάμης λέγει αὐθις πρὸς αὐτούς. « Πηγαίνετε καὶ τὰ ὑστερινά σας νὰ ᾔηται καλά. » Καὶ ταῦτα εἰπὼν διέταξε νὰ ἐξέλθωσι καὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ τοῦ Διερμηνέως δωμάτιον τὸ ἐντὸς τοῦ Σεραγίου. Ἀπολειφθεὶς δὲ ἤδη μόνον μετὰ τοῦ Διερμηνέως καὶ Σωτηρίου Κουγιᾶ συνδιελέγετο μετ' αὐτῶν σκεπτόμενος περὶ τῶν πραγμάτων· μετὰ δὲ συνδιάλεξιν τριῶν ὥρων ἐξῆλθεν ὁ Διερμηνεὺς καὶ ὁ Σωτήρος Κουγιᾶς καὶ παρακύψαντες εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ἦσαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες εἶπον. « Καλὴ νύκτα σας » (ἦτο δὲ μεσονύκτιον). Τότε ὅλοι εἶπον πρὸς αὐτούς, « Ποῦ πηγαίνετε; « εἰς τὰς κατοικίας μίας » ἀπεκρίθησαν. « Ἀλλὰ ἡμεῖς, τί θὰ κάμωμεν; » ἐπανέλαβον. « Φαίνεται, εἶπον, ὅτι εἴσθε περιωρισμένοι. » Τούτων λεχθέντων, οἱ μὲν ὄω εἰρημένοι ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ ἐν τῷ δωματίῳ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, οὐδενὸς κοιμηθέντος ἐκ τοῦ φόβου, ἀλλ' ἴσταντο διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους μέχρι πρωίας, ὅτε ὠδηγήθησαν εἰς ἕτερον δωμάτιον, ὅπου διημέρευσαν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Τότε δὲ μεσοῦσης τῆς ἡμέρας ἠρώτησεν ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης τὸν Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον Ἱεροδιάκονον τοῦ Τριπόλεως Δανιήλ, λέγων, « Τί ἔκαμες τὰ γράμματα, τὰ ὅποια σοῦ ἔχω δοσμένα; » « Τὰ ἔχω, ἀπεκρίθη, εἰς τὴν Μητρόπολιν χτισμένα μέσα εἰς ἓνα τοῖχον. » (ἦσαν δὲ αὐτὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρίας). « Πή-

γαινε, ἐπανελάβε, νὰ καύσης αὐτὰ, ἂν δυνηθῆς ἐκεῖ· εἰδὲ μὴ, φέρε αὐτὰ ἐδῶ, διὰ νὰ τὰ καύσω ἐγώ.» Πο-
 ρευθεῖς λοιπὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν εὔρεν ἐκεῖ τὸν ἐπί-
 σκοπον Δημητζάνης νοσοῦντα καὶ φυλαττόμενον ὑπό-
 τινος στρατιώτου (Καβάζη)· λαβὼν δὲ τὰς ἐπιστολάς
 δὲν ἠδυνήθη νὰ καύσῃ αὐτάς, βλεπόντων ἐκείνων, ἀλ-
 λά μόνον ἀνοίξας τὸ κιβώτιον τοῦ Ἀρχιερέως κατὰ
 παραγγελίαν αὐτοῦ ἔλαβε τρεῖς χιλιάδας γροσίων, τὰ
 ὅποια ἐμπεριείχοντο καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸ δωμάτιον
 τῆς φυλακῆς. Ἐνεχείρισε δὲ τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὸν
 Θεόδωρον Δεληγιάννην, ὅστις, μεσημβρίας οὔσης, καὶ
 πάντων τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ κοιμωμένων, μετέβη εἰς
 τὸ καφεὶ ὀτζάκι (δωμάτιον ἐν ᾧ ἔψηνον τὸν καφέν)
 καὶ ἀνοίξας αὐτάς ἤναψεν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐν αὐταῖς ὑ-
 πάρχον κηρίον τοῦ ὄρκου (α) καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἔκαυσεν.

Τὴν ὁσμὴν τῶν καέντων αἰσθανθεὶς ὁ Χριστιανου-
 πόλεως εἶπε, « Πανὶ μύριζει», πρὸς ὃν ὁ Θ. Δεληγιάν-
 νης λέγει, « Δὲν κοιμᾶσαι· ἴσως ἔκαυσε κανεὶς κανένα
 γράμμα. » Πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης
 μετέφερον αὐτοὺς πάλιν εἰς ἕτερον δωμάτιον, παρὰ
 τὴν θύραν τοῦ ὁποίου παρέκειντο δύο ἄλλα μικρότερα,
 ἐν οἷς διέμενον οἱ φύλακες.

Τὴν ἐπιούσαν συναθροίσαντες οἱ Τοῦρκοι τοὺς τῶν
 Ἀρχιερέων καὶ Ἱεροῦχόντων σωματοφύλακας ἀφώπλι-
 σαν αὐτοὺς, ἐξ ὧν τινὲς ἀνθίσταντο ἐπὶ πολὺ μὴ

(α) Τὸ κηρίον, τὸ ὅποιον ἤναπτον, ὅτε ὠρκίζοντο τὰ μέλη τῆς
 εταιρείας· καὶ τὸ ὅποιον διετήρουν ἐντὸς τῶν ἐπιστολῶν.

παραδίδοντες τὰ ὄπλα. Ἀξιωσημείωτος ἦτο ἡ ἀντίστασις τῶν τοῦ Ἀναστασίου Μαυρομιχάλη καὶ Θεοδώρου Δεληγιάννη σωματοφυλάκων, Ἀλεξίου καὶ Ἀποστόλου, οἵτινες προσκαλούμενοι νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα, ἔλεγον, ὅτι προὔτιμων μᾶλλον ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ παραδώσωσιν αὐτά, ἄχρις ὅτου, ὑποσχεθέντων τῶν Κυρίων αὐτῶν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξέλευσίν των θέλουσι τοῖς δώσει χρυσᾶ, ὑπήκουσαν καὶ τὰ παρέδωκαν. Μεταμεληθέντες ὁμως ὕστερον ἐπλήτητον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν λέγοντες. «ἔπρεπε νὰ τραβήξωμεν τὸ Σπαθὶ καὶ νὰ σκοτώσωμεν, ὅσους ἤμπορούσαμεν, καὶ ὕστερα ἄς ἐσκοτωνόμασθε.» «Τὸ αὐτὸ ἐκάμαμε καὶ ἡμεῖς, ἀντέκρουον οἱ λοιποὶ, ἂν δὲν ἐπάθαιναν τίποτε οἱ αὐθεντάδες μας.» Οὕτω λοιπὸν ἀφοπλίσαντες αὐτοὺς ἔρριψαν εἰς τὰ δεσμὰ δεκατρεῖς ἡμέρας πρὶν ἢ δεθῶσιν εἰς τὴν ἄλυσιν οἱ κύριοι αὐτῶν, καὶ διήρπασαν εὐθὺς τὰς οἰκίας, τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἐν τῇ κατοικίᾳ ἐκάστου τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἐνυπάρχοντα πράγματα.

Δύω δὲ ἡμέρας ὕστερον ἐλθὼν ὁ Βεκιλιχάρτης (φροντιστῆς) τοῦ Σεραγίου εἰς τὸ δωμάτιον τῆς φυλακῆς προσκαλεῖ τὸν Ἱεροδιάκονον τοῦ ἐπιτοπίου Ἀρχιερέως Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον, ἵνα πορευθῆ μετ' αὐτοῦ καὶ σφραγίσῃ τὴν ἀποθήκην τῶν γεννημάτων, τὰ ὅποια ὁ Ἀρχιερεὺς ὡς κανονικὰ δικαιώματα αὐτοῦ εἶχε συναθροίσει ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας του. Ἐλθὼν δ' ἐκεῖ ἐπέθηκε σφραγίδα ἐπὶ τῆς ὀπῆς

τῆς θύρας, δι' ἧς εἰσέρχεται ἡ κλείς, μὴ ἀνοίξας, μηδὲ ἰδὼν, τί ἐν τῇ ἀποθήκῃ περιείχεται, εἶτα ἀνεχώρησεν. Ἀπολειφθεὶς εἶτα μόνος ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἀποθήκην, διὰ τινος μικροῦ παραθύρου, τυχόντος ἀγαθῆς τύχης ἀνοικτοῦ, παιδίον τι, τὸ ὁποῖον ἔλξαν ἔσωθεν τὸν σύρτην τοῦ κλείθρου, ἤνοιξε τὴν θύραν μὴ διαφθαρέντων ἔξωθεν μηδαμῶς τῶν σημείων τοῦ φροντιστοῦ. Τότε εἰσῆλθε διὰ τῆς θύρας ὁ Ἱεροδιάκονος, καὶ ἐξήγαγεν ἐντὸς σάκκων περὶ τὰς δύο χιλιάδας ὀκτάδων σίτου, τὰς ὁποίας ἔκρυψεν ὑπὸ τὰ ἄχυρα ἐν τῷ ἀχυρῶνι, ὡς καὶ ὀκτακοσίας ὀκτάδας ἀραβοσίτου καὶ πεντακοσίας σμιγοῦ, τὰς ὁποίας ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας διένειμεν εἰς πολλοὺς λιμώτωντας χριστιανούς.

Ἀφοῦ δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανῆλθεν ὁ φροντιστής καὶ παρελάμβανε τὰ γεννήματα, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἰωσήφ νὰ ἀφήσῃ καὶ πρὸς τροφήν τῶν κλεισμένων ἐν τῇ φυλακῇ μέρος σίτου· ἐκεῖνος δὲ πεισθεὶς παρεχώρησεν ἑξακοσίας ὀκτάδας. Ἐρωτήσας ἔπειτα, ἂν ὑπῆρχεν ἄλλο τι καὶ εἰς τὸ ἕτερον κατώγειον, καὶ μαθὼν, ὅτι ἐνυπῆρχεν οἶνος, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ, μηδὲ νὰ ἴδῃ τί περιείχεται, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σεράγιον, ὃ δὲ Ἱεροδιάκονος εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἔχοντες τὰς ἐλπίδας τῆς διατροφῆς αὐτῶν ἐπὶ μόνου τοῦ σίτου ἐκείνου ἐνόμιζον, ὅτι ἀφῆρέθη παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἰδόντες τὸν Ἰωσήφ ἠρώτησαν αὐτὸν ἐν λύπῃ καὶ κα-

τηρεία λέγοντες· «ἐπῆραν τὸ σιτάρι;» ὁ δὲ ἀπεκρίθη, «τὸ ἐπῆραν, ἀλλὰ ἔκρυφα ἕως δύο χιλιάδας ὀκάδας καὶ κατὰ παράκλησίν μου, ἀφῆκεν ὁ φροντιστῆς καὶ ἑξακοσίας.» Τότε ὅλοι ἐκ συμφώνου λέγουσι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐμψυχωθέντες ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ. «ὦ! τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχης, ἀφοῦ κατόρθωσες τοῦτο.» Κατὰ παραγγελίαν δὲ αὐτῶν ὑπῆγε μετ' αὐτῶν ὁ ἱεροδιάκονος πρὸς τὸν Διερμηνεά, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ νὰ δώσωσι τὸν ῥηθέντα σῖτον εἰς ἀρτοποιόν τινα πρὸς κατασκευὴν ἄρτου. Ἐκεῖνος δὲ τῷ ἔδωκε μικρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀναγνώστην Ζέγγελην ἀρτοποιὸν τοῦ Σεραγίου διαμένοντα ἐν αὐτῷ, δι' οὗ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ παραλάβῃ τὸν σῖτον, καὶ δίδῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἄρτον· λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς ἡμιόνους τοῦ Σεραγίου, πρᾶχχωρηθέντας εἰς αὐτόν, ἐπορεύθη, φρουρούμενος ὑπὸ τινος στρατιώτου ἐνόπλου, εἰς τὸ κατώγειον, ὅπου ἦτον ὁ σῖτος, καὶ μετέφερεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων εἰς τοῦ εἰρημένου ἀρτοποιοῦ τὴν κατοικίαν, ὡς καὶ ξύλα πολλὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἐν τῇ Μητροπόλει εὕρισκόμενα.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ στιγμῇ Τούρκοι Καρυτηνοὶ καὶ Φαναρίται ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν ὁρμηθέντες, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐκεῖσε πρὸς αὐτοὺς σταλείσης ἐκ Τριπόλεως βοήθειας ἠλευθερώθησαν, εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν. Ὅτε δὲ ὁ Ἱεροδιάκονος ἐφόρτωνεν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων τὰ ξύλα καὶ ἐξέτεινε, ἐπὶ τοῦ φορτίου καὶ τάπητά τινα

τοῦ Ἀρχιερέως, ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν, Τούρκος τις ἐκ Καρυταίνης γενειῶν εἶπε πρὸς αὐτὸν, «Ποῦ πᾶς, σκυλί, τὴν ἀντρομίδα; τὴν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ σκεπασθῶ.» καὶ συνάμα ὥρμησε νὰ λάβῃ αὐτὸν ἐκ τῶν γενειῶν· ἀλλ' ὁ πρὸς φύλαξιν στρατιώτης πλήξας μὲ τὸ ὄπισθεν τοῦ ὄπλου κατέβαλεν αὐτὸν ὕπτιον. Ἄλλ' οὗτος τῷ λέγει, «Τί μὲ σκοτόνεις, ἀδελφέ; αὐτοὶ μᾶς ἐσκότωσαν εἰς τὴν Καρύταιναν (α).» ὁ δὲ

(α) Ἄμα ἔγεινε γνωστὸν, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Ὀλυμπίας (Φαναρίου) ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν πατρίδα των μετὰ τῶν Οἰκογενειῶν των μετέβαιον εἰς Τρίπολιν, συνέβρυσαν πανταχόθεν στρατεύματα Ἑλληνικά, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν. Καὶ τῶν μὲν Γορτυνίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, οἵτινες εἶχον ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν αὐτῶν πολλοὺς ἀξιωματικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Γεώργιον καὶ Δημήτριον Κολλιοπούλους ἢ Πλαπούτας· τῶν δὲ Ὀλυμπίων ὁ Τζανέτος Χριστόπουλος, διορισθεὶς παρὰ τοῦ τότε ἰσχύοντος Κανέλλου Δελιγιάννη, ὅστις καὶ ἐχορήγησε πρὸς αὐτὸν συγχρόνως πολεμοφόδια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα· τῶν δὲ Μεσσηνίων ὁ Δημήτριος Παπαζιωνῆς καὶ ὁ Παναγιώτης Κεφάλας· τῶν δὲ Μεγαλοπολιτῶν ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς· τῶν δὲ Λακωνίων (Μανιατῶν) ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Μπουκουβάλας καὶ ὁ Βοειδῆς, ὅστις καὶ ἐπληρώθη μαχόμενος· τούτους δὲ τοὺς δύο τελευταίους παρηκολούθει καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καὶ ἄλλοι προσέτι ἀξιωματικοὶ ὑποδέεστεροι ἦσαν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τῶν ἀνωτέρω τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα διὰ τὸ σύντομον παραλείπομεν, ὡς ἀναγκαζόμεθα νὰ πράξωμεν καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας σημειώσεις. Ἄπαντες λοιπὸν οἱ συναχθέντες Ἕλληνες συνεποσύντο ἕως ἑξακισχιλίους περίπου. Οἱ δὲ Φαναῖται Ὀθωμανοὶ ἦσαν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, ἐξαιρουμένων τῶν γυναικῶν παιδῶν καὶ γερόντων. Ἀφοῦ δὲ μετὰ μεγίστης δυσκολίας καὶ πολλῆς φθορᾶς ἦδου-

στρατιώτης τὸν ἠρώτησεν, « Ἦτον καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ; »
 « ὄχι » ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἄλλοι ὅμοιοι μὲ αὐτόν. » Τότε ὁ
 στρατιώτης ἐν ὀργῇ λέγει· « πῆγαινε μ' ἐκείνους νὰ

νῆθησαν νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν τῆς Καρυταίνης, μαχόμενοι πει-
 σματωδῶς εἰσῆλθον εἰς τὸ καταρειπωμένον φρούριον τῆς ἀκροπόλεως,
 ἔνθα πολιορκούμενοι στενωῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ ὑπομένοντες
 πλέον τὴν πείναν καὶ δίψαν καὶ τὰς πολλὰς κακουχίας, ἠναγκά-
 σθησαν νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ παραδόσεως μὲ τὸν Κανέλλον Δε-
 λιγιάννην καὶ Δημήτριον Παπατζιωνῆν, ὡς παρέχοντες πρὸς αὐτοὺς
 περισσότεραν πίστιν διὰ τὴν τότε οἰκογενειακὴν των βαρύτητα. Ἀλλὰ
 τὴν 30 Μαρτίου φθάνουσιν ἐκ Τριπόλεως δισχίλιοι περίπου πεζοὶ καὶ
 ἵππεῖς χίλιοι πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, τὰς πυρὰς τῶν ὁπίων
 μακρόθεν ἰδόντες οἱ Ἕλληνες, κατ' ἄρχὰς μὲν ἐνόμιζον, ὅτι ἤρχετο
 ὁ προσδοκώμενος Κυριακούλης Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν Λακωνῶν
 (Μανιατῶν) καὶ Σπαρτιατῶν (Μισθριωτῶν), εἶτα βεβαιωθέντες, ὅτι
 ἦσαν Ὀθωμανοί, ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὅποια ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶ-
 νης ἔκαμε, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, ἀπειροπόλεμοι ἔτι ὄντες. Ἀλλὰ μό-
 λις οἱ Δελιγιανναῖοι παραλαβόντες τότε περὶ τοὺς πεντακοσίους ἄνδρας
 ἔδραμον, ἵνα σώσῃσι τὸν Δημήτριον Παπατζιωνῆν καὶ Παπαφλέσα-
 σαν, οἵτινες ἐντὸς τῆς πόλεως κεκλεισμένοι μεθ' ἑκατὸν ὡς ἔγγιστα
 στρατιωτῶν ἐπολέμουν τοὺς ἐξεληθόντας τοῦ φρουρίου Ὀθωμανοὺς ἀ-
 γνοοῦντες, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐκ Τριπόλεως πρὸς ἐκείνους βοήθεια.
 Καθ' ἣν ὁμως στιγμήν οἱ Δελιγιανναῖοι, Παπατζιωνῆς καὶ Παπα-
 φλέσσας ἐξήρχοντο τῆς πόλεως ἔφθασαν καὶ οἱ πολέμιοι τῶν ὁπίων
 ἐν ἀπόσπασμα εἶχε καταλάβει τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Παλιου-
 ριά, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ ἡ θέσις των κατέστη τὰ μέγιστα
 κινδυνώδης διότι πανταχόθεν περιστοιχίζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δὲν
 εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην σωτηρίας ἐλπίδα, παρὰ ἢ ἐὰν διέσχιζον τὰς ἐχ-
 θρικός τάξεις καὶ μαχόμενοι διέφευγον. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται διὰ τὴν
 περὶ τὸ μάχεσθαι ἀπειρίαν των βληθέντες εἰς ἀταξίαν ἐτρέπησαν
 εἰς φυγὴν, καταλιπόντες τοὺς τέσσαρας ἀρχηγούς των μόνους, πλὴν
 τινῶν πιστῶν ὑπηρετῶν ἐνόπλων, οἵτι ἐς τοὺς ἴχολοῦθουν. Μαχό-

μίαν στάμνον πλήρη ποτέ μὲν χυλοπήττας, ποτέ δὲ ὀριζίου βεβρασμένου, καὶ ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐντὸς μικρᾶς φιάλης ἡμίσειαν ὀκᾶν ἐλαίου χρησίμου μόνον εἰς φῶς. Ἦναγκάζοντο δὲ πολλάκις, ἀφοῦ ἔπαυσεν ὁ Κουγιᾶς νὰ στέλλῃ ἔλαιον, νὰ ἀγοράζωσιν αὐτὸ πρὸς διακόσια γρόσια τὴν ὀκᾶν· διότι μὴ ὑπάρχοντος φωτὸς ἀνάγκη ἦτον νὰ εἰσέλθωσι καὶ κοιμηθῶσιν πρὸς φύλαξιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ὀωματίου των δύο φύλακες, οἵτινες ἤθελον αὐξήσῃ τὴν μεγίστην αὐτῶν στενοχωρίαν· διότι καὶ μόνοι ὄντες, διέμενον ἐν στενοτάτῳ, ἀναλόγως τοῦ πλήθους αὐτῶν, τόπῳ, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἰδεῖ.

Τότε καὶ ὁ Μουσταφάγας Νησιώτης ἐλθὼν ἐκ Καρυταίνης μετὰ τῶν εἰρημένων Καρυτηνῶν καὶ Φαναριτῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην εἶπε· « Δὲν ἤλπιζα ἀπὸ σᾶς νὰ γείνουν τέτοια πράγματα. » Ἄπο ἡμᾶς, ἀπεκρίθη ὁ Δεληγιάνης, οὔτε ἔγειναν οὔτε γίνονται τέτοια πράγματα, Ἄγά μου. » « Πῶς δὲν γίνονται, εἶπεν, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός σου ὁ Κανέλλος ἦλθε, ὅταν ἡμασθε κλεισμένοι εἰς τὴν Καρύταιναν καὶ μᾶς ἐπιστόλλιζε καββάλα ἀπὸ τὴν ψαριά φοράδα ; (α) δὲν τὸν γνωρίζω ἐγώ ; » « Δὲν εἰξεύρω Ἄγά μου, ἂν ἐτρελλάθησαν, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος Δεληγιάνης, ἐγὼ ὅμως δὲν γνωρίζω τίποτε ἀπὸ αὐτά.

(α) Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εἶχεν ἵππον τοιαύτην, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε Βελοῦδον. Σ. Σ.

Κατὰ δὲ τὴν Μεγάλῃν Τετράδῃν ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τούρκων εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀλωνίσταιναν, (β) ὅπου ἦσαν συσσωματωμένοι ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης· ἀλλ' οὗτοι, οὔσης ἀπείρου καὶ μικρᾶς τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἀπολιπόντες τὴν κωμόπολιν ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπεράνω αὐτῆς κείμενον καὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον Διάσελον· προὔχώρησαν δὲ οἱ Τούρκοι μέχρι τῆς κώμης ὅπου ἐφόνευσαν Τριπολίτην τινὰ Δημήτριον Σταμέλον καλούμενον, μεταχομίσαντες εἰς Τρίπολιν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἰδὼν ὁ εὐνοῦς αὐτοῦ Δεφτέρ Κεχαγιᾶς εἰς ἄκρον ἐλυπήθη. Ἐμαθον δὲ τοῦτο οἱ ἐν τῇ φυλακῇ. μετενεχθείσης εἰς Τρίπολιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Σταμέλου καὶ ὀφθείσης παρ' αὐτῶν.

(α) Τὸ σχέδιον τῶν ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἀλωνίσταιναν ἐξεληθόντων Ὀθωμανῶν ἦτο νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Λαλαίων, καὶ ἀφοῦ ἤθελον καταστρέψῃ προτέρον τὰς καθ' ὁδὸν μέχρι Λάλα Κωμοπόλεις τῆς Γόρτυνος Ἀλωνίσταιναν, Βυτίαν, Μαγούλιαν, Λαγκάδια καὶ λοιπὰς, ἵνα ἐφοδιάσωσι τὴν Τρίπολιν μὲ τροφὰς καὶ εἶτα νὰ ὑποτάξωσιν ἐκ συμφώνου ἀμφότεροι τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἠνάγκασαν εἰς μὲν τὴν Πάπαιναν καὶ Πιάναν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην μετὰ πεντακοσίων, εἰς δὲ τὴν Ἀλωνίσταιναν τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην μετὰ ὀκτακοσίων περίπου στρατιωτῶν καὶ τὸν μετ' αὐτῶν Δημήτριον Παπατζώνην νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνισταινῆς, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τὸ ὅποιον συνέλαβον σχέδιον ἐπιστρέψαντες εἰς Τρίπολιν. Μέγα δὲ συνετέλεσεν ὁ Νικόλαος Ταμπακόπουλος εἰς τὸ νὰ ἐμποδισθῇ ἢ διὰ τοῦ Διασέλου διάβασι αὐτῶν Σ. Σ.

Τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ Πάσχα αἰφνης ἐπιπεσόντες εἰς Κερασσιαῖς (α), τῶν ἀνθρώπων ἀσχολουμένων, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, περὶ τὰς διασκεδάσεις, καὶ ὄντων ἀπροφυλάκτων, ἐκυρίευσαν δύο σημαίας καὶ ἐφόνευσαν τριάκοντα τρεῖς στρατιώτας Ἑλληνας, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἔφερον εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν σημαίων. Τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲ στρατοπέδου αὐτοῦ ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Ἀντώνιος Νικολόπουλος, ὅστις ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ ἡρωϊκῶς, ὡς ἐπληροφόρησαν τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ οἱ αἰχμαλωτισθέντες Θεοφίλης Γουλές ἐκ Λογχανίку, Παῦλος Δημητρόπουλος ἀπὸ Βασσαρά τῆς Σπάρτης, καὶ ὁ ἐκ Τριπόλεως Ἱερεὺς Παναγιώτης Σακελλαρίου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἠλία. Φυλακίσαντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ ἐξέθεσαν ἐν τῷ προκυλίῳ τοῦ Σεραγίου, ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς, τὰς κε-

(α) Οἱ Ἀρχιερεῖς Ἐλους καὶ Βρεσθῆνης (Σελασίας) ὁ Νικόλαος Δελιγιάννης καὶ Δημήτριος Καραμάνος μετὰ τοῦ Παναγιωτάκη Γιατράκου, Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου καὶ Α. Κονδάκη (τῶν τεσσάρων πρώτων ἐκλεχθέντων ἀρχηγῶν παρὰ τῶν δευτέρων), ἔχοντες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των τοὺς Μισθριώτρας, Ἀγιοπετρίτας καὶ μέρος Τριπολιτῶν ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐν Βερβένοις, (τὰ ὁποῖα ἀπέχουσι δύο ὥρας τῶν Κερασσιῶν), ὅτε ἐπέπεσον οἱ ἐχθροὶ εἰς Κερασσιαῖς. Ἀλλὰ διὰ τὸ αἰφνίδιον καὶ τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν δραμόντες οἱ ἐχθροὶ ἐπολέμησαν καὶ ἐπέστρεψαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προφθάσῃ καὶ δώσωσιν εἰς τοὺς προσβληθέντας βοήθειαν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλοκὴν ἔφθασαν ὁ Ἀντώνιος καὶ Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλη μετὰ τινος βοήθειας, ἀλλ' ἡ ἀφίξις καὶ τούτων ἦτο πλέον ἀνωφελῆς Σ. Σ.

φαλὰς μετὰ τῶν σημαίων κατὰ σειράν καὶ διέταξαν τὸν διερμηνεὰ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῶν· οὗτος δὲ ἰδὼν τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἡσύχως εἰπὼν «ἀνά σινὶ σικτήμ» ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὸ ἐπὶ τῶν σημαιῶν «Ἰησοῦς Χριστὸς νικά.»

Τὴν πέμπτην δὲ μετὰ τὸ Πάσχα ἐστρατεύσαντες εἰς Λεβίδι (α) καὶ ἐν τῇ ἐκεῖ μάχῃ ἠττηθέντες, πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπώλεσαν, μεθ' ὧν καὶ τρεῖς

(α) Μετὰ τὴν ἀπὸ τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνιταίνης ὑποχώρησιν τῶν Ὀθωμανῶν οἱ ἀρχηγοὶ συνῆλθον εἰς Πάπαρι, ἵνα συσκεφῶσι περὶ τῆς στενωτέρας πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, δηλαδὴ πότε ἔθελον ἀρχίσῃ αὐτὴν καὶ τίνα θέσιν ὄφειλεν ἕκαστος νὰ καταλάβῃ καὶ φυλάξῃ. Σκέψεως δὲ γενομένης ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης παραλαβὼν τὸν Ἡλίαν Τζαλαφατῖνον μετὰ πενήκοντα ὡς ἐγγιστα Μανιατῶν, μετέβη πάραυτα εἰς τὰς κωμοπόλεις τῆς Καρυταίνης (Γόρτυνος) καὶ ἐμψυχώσας τοὺς πολίτας συνήθροισε τοὺς διασκορπισθέντας καὶ ἀπέστειλε νὰ καταλάβωσι τὰς ὄχυράς θέσεις τὴν Λαγκάδαν, καὶ τοῦ Τσιαλιτῆ τὸν Ἐλατον (εἰς μὲν τὴν πρώτην τὸν Σπύλιον Κουλαῖν ἐκ Καρυταίνης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸν Ἀθανάσιον Ἀντωνόπουλον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον ἐκ Δημητζίνης, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἠτοιμάζετο καὶ πάλιν νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς τὴν Ἀλωνισταίαν· ἀλλ' αἰφνης ἀσθενήσας βαρῶς ἔμεινεν ἐντὸς τῶν Λαγκαδίων. Τούτου ἕνεκα θέσας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἡλίου Τζαλαφατίνου ὅσους στρατιώτας εἶχε συναθροίσει, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀλωνισταίαν, διατάξας νὰ διαμῆνῃ αὐτοῦ μέχρις οὗ ἔθελεν ἀναρρώσῃ καὶ μεταβῆ ἐκεῖσε καὶ αὐτός· ἔπεμψε δὲ σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Δημήτριον Πλαπούταν· ὡς δὲ ἐφθασαν οὗτοι εἰς Βυτίαν, ἔλθεν εἰδήσις, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπολιορκῆσαν τοὺς ἐν Λεβιδίῳ ἐστρατοπεδευμένους Καλαβρυτηνοὺς, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Σωτῆρος Χαραλάμπης, ὁ Σωτῆρος Θεογαρόπουλος, καὶ ὁ Π. Ἀρβάλης μετ' ὀλίγων Τριπολιτῶν, καὶ ὅτι βλέποντες τὴν πληθύν τοῦ ἐχθροῦ ἀπεσῶσθησαν εἰς

ἐκ τῶν φρουρούντων τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐξελθόντων εἰς μάχην. Ἔτεροι δὲ τρεῖς ἐκ τῶν αὐτῶν φυλάκων τετρωμένοι καὶ κείμενοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὰ παρὰ τὴν θύραν τῆς φυλακῆς δωμάτια, ἐβῶν στενάζοντες διὰ τὸ ἄλγος τῶν πληγῶν καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανον. Ὁ θάνατος δὲ αὐτῶν μέγαν παρέσχε πρὸς τοὺς φυλακισμένους φόβον· διότι ὀργιζόμενοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἥττάν των ἐξέχεον τὴν ὀργὴν των ἐπ' αὐτῶν. Τὴν δὲ Παρασκευὴν ἐγύμναζον τοὺς στρατιώτας ἐν τῷ προαυλίῳ, καὶ ἔ-

εἰς ὀχρωτέρας θέσεις, ἐκτὸς τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν, Ἀναγνώστου Στριφτόμπολα, Κουλοχέρη, Ἰωάνου Πετμεζᾶ καὶ Νικολάου Σουλιώτου, οἵτινες μειναντες ὀπίσω μετὰ πεντήκοντα περίπου στρατιωτῶν ἐντὸς ἐπτὰ οἰκιῶν ἐπολέμησαν ἥρωικῶς, ὅτε καὶ οἱ ἀνωτέρω σύντροφοὶ των μὲ συχνοῖς ἀκροβολισμοῦς ἐμετρίαζον τὴν ἐπ' αὐτοὺς μεγάλην ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἥλιος Τζαλαφατῖνος ἔπεμψε παραχρῆμα τὸν Δημήτριον Πλαπούταν μετ' ἑκατὸν στρατιωτῶν, οἵτινες ἔτυχον τότε παρόντες ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ συλλέξας ταχέως καὶ ἄλλους τετρακοσίους ἔσπευσε μετὰ δύο ὥρας, ἵνα παρευθεῖ ἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἀφοῦ προσέλαβε καὶ τὸν εὐρεθέντα καὶ ὀδὸν Γεώργ. Δημητρακόπουλον συνωδευόμενον ὑπὸ ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν. Οὕτω δὲ φθάσας εἰς τὴν μάχην εὗρε τοὺς ἐχθροὺς ἀναπτοντας πυρὰν παρὰ τὰς οἰκίας, ἵνα κατακαύσωσι τοὺς ἐντὸς αὐτῶν Ἕλληνας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἰδόντες τότε τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐλθοῦσαν βοήθειαν, ἀνέλαβον μέγα θάρρος καὶ μαχόμενοι συνάμα ἅπαντες περσιματωδῶς καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἠνέγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Πρῶτος δὲ ὁ Ἥλιος Τζαλαφατῖνος πάλλων τὴν ἐν τῇ χειρὶ σπάθην καὶ μὲ βροντώδη φωνὴν προσαλὼν τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑπερβάσπισιν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν Σ. Σ.

εἶνε μπρέ;» ὁ δὲ στρέψας τὰ βλέμματά του καὶ ἰδὼν εἶπεν· « Δὲν εἶναι αὐτός, ἀφέντη μου, δὲν τὸν παίρνω ἔς τὸν λαιμόν μου. » Φαίνεται δὲ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἦτο ψευδομάρτυς (ὡς ὕστερον οὗτος ἐδείχθη) παρακινήθεις νὰ μαρτυρήσῃ πρὸς τὸν Καϊμακάμην κατὰ τοῦ Παπαλέξη, ἵνα, εὐρεθείσης αἰτίας, θανατωθῇ. Εἰσήλθον εἶτα καὶ οἱ λοιποὶ ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται περὶ τῶν ὁποίων ὁ ψευδομάρτυς εἶπεν ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ πρώτου. Τὸν δὲ Γαλάνην, τὸν τοῦ Μαυρομιχάλη σωματοφύλακα, ἐμψυχόνων ὁ Ἀχμέτ Μπέης ὁ Κορωναῖος εἶπε· « Μὴ φοβᾶσαι σὺ, δὲν εἶνε τίποτε γιὰ σένα. » καὶ τοῦτο, διότι ἐφοβεῖτο περὶ τῆς ἐν Κωρώνῃ κλεισμένης οἰκογενείας αὐτοῦ ὅπου ἐγένετο ὑπὸ τῶν Λακώνων πολιορκία. Τότε ἠρώτησεν ὁ Κιαμίλπεης ἂν ἦτο καὶ ἄλλος τις· εἰπόντων δὲ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι εἰς ἦτον ἀκόμη, διέταξε λοιπὸν νὰ ἐμβάσωσιν αὐτόν· (Εἶχε δὲ πρόκατηχθῆ βεβαίως ὁ μάρτυς ἵνα δείξῃ τοῦτον τὸν τελευταῖον). Εἰσήγαγον λοιπὸν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Παπαλέξη Κωνσταντῖνόν, καὶ ὁ Κιαμίλπεης ἠρώτησε τὸν μάρτυρα, ἂν ἦτον αὐτός· ἐκεῖνος δὲ χωρὶς νὰ ῥίψῃ ἐπὶ τοῦ προσαχθέντος οὐδὲ ἐν βλέμμα, ἵνα ἴδῃ, τίς ἦτο ἀπεκρίθη « Αὐτός εἶναι, ἀφέντη μου, » καὶ ἅμα εἰπὼν τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λέγει, « Γιατί β' ἔστελνες ἔς τὸ Λεβίδι ἔς τοὺς Ῥωμαίους, γιὰ νὰ εἰπῶ, πῶς ἔξῃ χιλιάδας Τούρκοι ἐτοιμάζονται νὰ πάγουν μὲ κανόνια, καὶ νὰ τοὺς ιδεάσω νὰ κάμουν ταμπούρια δυνατὰ καὶ

νὰ δώσουν εἶδησιγ καὶ 'ς τ' ἄλλα ὀρδιά, γιὰ νὰ τοὺς στείλουν μιντάτι (βοήθειαν) καὶ νὰ μὴ χαλαστοῦνε;» Τότε ἐκεῖνος εἰς ἀπάντησιν λέγει· «Δὲν σὲ γνωρίζω, ἢ Τοῦρκος εἶσαι ἢ Ῥωμιός· ἐγὼ πρώτη φορά σὲ βλέπω.» ὁ δὲ Κιαμίλπεης «Μαρτύρα, τῷ λέγει, νὰ σοῦ δώσω καὶ πενταχόσια γρόσια, καὶ νὰ σὲ στείλω 'ς τοὺς Ῥωμαίους· ὁ Παπαλέξης δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι τέτοιος, νὰ τρώγη ψωμί ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Φράγκους, καὶ νὰ σταθῇ τόσο ἀπιστος.» Ὁ Κωνσταντῖνος τότε λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀφέντη μου, ὁ Παπαλέξης δὲν εἶναι τέτοιος, καὶ αὐτὸς λέγει ψεύματα. Ἐγὼ εἶμαι εἰς τὴν φυλακὴν, νὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι σας ὅπου μᾶς φυλάγουν, ῥωτήστέ τους, ἂν μ' ἄφησαν ποτὲ νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ποῦ ἤθελα νὰ βρῶ ἐγὼ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν στείλω; Αὐτὸς ἢ βαλτὸς εἶναι ἢ ψεύτης.» Ἠρώτησεν ἔπειτα ὁ Καϊμακάμης ἂν ἦτον καὶ ἄλλος· ὁ δὲ Γαλάνης τοῦ Μαυρομιχάλη ἀπεκρίθη, ὅτι ἦτο καὶ εἰς ὑπηρέτης, ὅστις ἔδιδε τὸ φαγητὸν πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ἀπὸ τὸ Μουτουπάκη (μαγειρεῖον). «Φαίνεται εἶπε πρὸς τὸν μάρτυρα ὁ Κιαμίλπεης, ὅτι μὲ τοῦτον ἐπαράγγελεν αὐτὸς εἰς ἀχρεῖος 'ς ἐσένα; δὲν εἶναι ἀλήθεια μπρέ;» «Ναὶ ἀφέντη μου,» ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἐρωτηθεὶς δὲ καὶ ὁ ὑπηρέτης ἠρνήθη· διὰ τοῦτο διέταξεν ἐν ὀργῇ νὰ καταβιδάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλὴν. Μετὰ δὲ τὴν κατάβασιν αὐτῶν ἐξῆλθε μετὰ τοῦ Καϊμακάμη ὁ Κιαμίλπεης εἰς τὸ παράθυρον, καὶ βλέπων αὐτοὺς εἶπε

«Μαρτυράτε, μπρέ, νά γλυτώστε τήν ζωήν σας.» Ἐκεῖνοι δὲ μὲ γενναιοψυχίαν ἀπεκρίθησαν. «Ἐμεῖς ψέματα δὲν λέγομεν, καὶ ὅ,τι θέλετε κάμετε.» Παραχρῆμα λοιπὸν διετάχθη ἡ ἀποκεφάλις αὐτῶν, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη ἐνώπιον τοῦ τοσοῦτου πλήθους τῶν Τούρκων, τῶν Ἱεροδιακόνων καὶ τοῦ Γαλάνη, ἱσταμένων ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ Καϊμακάμη, ὅπου τοὺς ἐξέτασαν καὶ ἰδόντων, ὅτι τοῦ μὲν Κωνσταντίνου δι' ἑνὸς μόνου κτυπήματος ἐκόπη ἡ κεφαλὴ, τοῦ δὲ ἑτέρου διὰ τριῶν. Φρίκη δὲ μεγίστη καὶ φόβος συνάμα κατέλαβεν αὐτοὺς εὐθύς, καὶ ἴσαντο τρέμοντες καὶ προσδοκῶντες τὴν διαταγὴν τοῦ Καϊμακάμη. Διέταξε δὲ ὁ Κιαμίλπεης Τούρκον τινα νά ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ ἀφοῦ δέκα σχεδὸν βήματα προῦχώρησαν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ὁ Κιαμίλπεης ἐπανελάβε· «Γύρισέ τους ὀπίσω.» Τότε ἀπελπισία κατέλαβεν αὐτοὺς καὶ ἀπώλεσαν ἤδη τὸ ὁποῖον ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν φυλακὴν ἔλαβον θάρρος· ἡ ὄψις αὐτῶν ἠλλοιώθη, αἱ τρίχες ὠρθοῦντο καὶ οἱ πόδες ἔσφαλλον. Νοήσας δὲ ἐκεῖνος τὸν τηλικούτον φόβον αὐτῶν, λέγει πρὸς ἐμφύχωσιν εἰς αὐτούς· «Μὴ φοβᾶσθε, δὲν θά σᾶς χαλάσουμε, ἀλλὰ σᾶς ἐγύρισα, γιὰ νά καταίβῃ τὸ ἀσκέρι κάτω καὶ νά μὴ σᾶς βαρέσουν, γιατί εἶναι θυμωμένοι.» Ἀφοῦ λοιπὸν κατῆλθον εἰς τὴν Αὐλὴν ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν ὠπλισμένων Τούρκων, ἐξῆλθον δὲ τῆς αἰθούσης καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὴν φυλακὴν οἱ ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται, φαίνεται ὁ Παπαλέξης εἰς

τὸ παράθυρον καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν Καδρῆν Γράσιταν περιπατοῦντα ἐν τῇ αὐλῇ λέγει· «Καντράγα, γιὰ τί ἐσκοτόσατε τὸ παιδί μου; Ἐκεῖνος δὲ θέσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου καὶ ἀπειλῶν εἶπε· «Σκυλι, ἐσὺ ἐπῆρες τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ λαιμό σου καὶ ὁ Σιχηνεντζίπης τοὺς Τούρκους.» Ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἀποσύρας τὸν Παπαλέξην, προσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸ παράθυρον καὶ εἶπε· «Καντράγα, δὲν ἀφίνεις νὰ μᾶς σκοτώσουν ἄλλοι ξενώτεροι, ἀλλὰ ἡ ἐνδοξότης σου θὰ μᾶς σκοτώσης;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «Πήγαινε μέσα σύ, ἐσένα δὲν σ' ὀμιλεῖ κανεὶς.» Ἐφιλοφρόνει δὲ αὐτὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς Λαγκαδινός, ἐλπίζων, ὅτι θὰ παραγγεῖλῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κανέλλον εἰς Λαγκαδία, νὰ ἀποστείλῃ εἰς Τρίπολιν, τοὺς ὁποίους συνέλαβεν ἐκεῖ συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ Καδρῆ Τούρκους τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐνόμιζε ζῶντας.

Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται εἰς τὴν φυλακὴν εὔρον τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην προσφέροντα πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ροῦμι καὶ λέγοντα πρὸς αὐτούς· «Μὴ φοβᾶσθε· ἂν ἦναι ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς κόψουν, γλυκύτερος θάνατος ἀπὸ τοῦ σπαθιοῦ δὲν εἶναι ἄλλος.» Μετ' οὐ πολὺ δὲ εἶδον ἐκ τοῦ παραθύρου τέσσαρας ἑβραίους σύροντας ἐκ τῶν ποδῶν πρηνηὴ καὶ ἀνευ κεφαλῶν τὰ πτώματα τῶν δύο φρονευθέντων, καὶ διερχομένους μετ' αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς. Τούτους βλέπων ὁ Τατάραγας διέταξε νὰ μὴ διέλθωσιν ἐκεῖθεν διὰ νὰ μὴ προξενήωσι φόβον

εις τὰ χαρέμια τοῦ Πασᾶ· ὅθεν ἀνέσυρον αὐτὰ πρὸς τὴν Ἀνωπύλην τοῦ Σεραγίου, καὶ ἐξαγαγόντες ἐκ ταύτης τὰ ἔρριψαν μακράν.

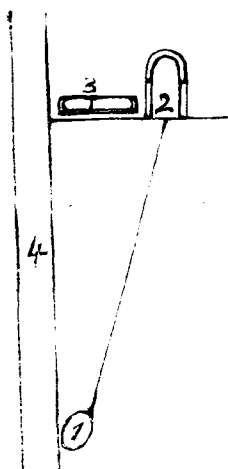
Τὸ ἑσπέρας τῆς ὀγδόης μετὰ τὸ Πάσχα ἡμέρας, ἦτοι τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ, εἰσελθόντες εἰς τὴν φυλακὴν οἱ ἄνω καὶ κάτω δεσμοφύλακες λέγουσι πρὸς τοὺς φυλακισμένους. «Κάλκν» (σηκώθητε). Τότε πάραυτα ἀνέστησαν ἅπαντες καὶ μετὰ κλαυθμῶν συνεχώρουν ἀλλήλους· ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης, κλαίων ἔλεγεν· «Ἐχει ὁ Θεός, ἔχει ὁ Θεός.» Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰσηλθε καὶ ὁ Διερμηνεύς, ὁ Ἀρχιερεὺς Τριπόλεως Δανιὴλ μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυβρόουντας λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀρχοντα, διὰ τὴν ζωὴν σου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίση, μεσίτευσον πρὸς τὸν αὐθέντην νὰ μᾶς θανατώσῃ τὸ πρῶτ· διότι γνωρίζεις, ὡς χριστιανός, ὅτι ἡ θρησκεία μας ἀπαιτεῖ νὰ μεταλάβωμεν καὶ ἐξομολογηθῶμεν πρὸ τοῦ θανάτου ἡμῶν· ἀλλ' ἡμεῖς ταύτην τὴν νύκτα μέλλομεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ τελευταῖον τοῦτο θρησκευτικὸν καθήκον, ἔχοντες μεθ' ἡμῶν τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον.» Ἐκεῖνος δὲ λέγει πρὸς ταῦτα· «Βαλαί, μπιλαί, μὰ τὸ κεφάλι τοῦ Βασιλέως, δὲν θὰ σᾶς φονεύσουν, ἀλλὰ θὰ σᾶς καταιβᾶσουν κάτω.» Ὅθεν ἀφοῦ τὸν μὲν Μαυρομιχάλην καὶ Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην ὠδήγησαν εἰς τὸ δωμάτιον τῶν Σαρβάφιδων (Ἀργυραμοιβῶν), τὸν δὲ Μῆτρον Ῥοδόπουλον παρέλαβεν ὁ Μουσταφάμπεης, διότι ἔνεκα τοῦ φόβου ἤρ-

νήθη τὴν πατρώαν ἡμῶν θρησκείαν, τὸν δὲ Κορίνθου Κύριλλον καὶ τὸν Σωτηράκην Νοταρᾶν ὁ Κιαμίλμπεης, τοὺς λοιποὺς κατεβίβασαν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Σεραγίου, εἰς τὴν δεινοτάτην καὶ φρικτοτάτην εἰρκτὴν τῶν καταδίκων, τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου φέροντος τὸ Ὠμόφορον τοῦ Τριπόλεως καὶ τὸ ἅγιον Ἄρτοφόριον. Ἰδὼν δὲ ὁ Καβάζμπασης αὐτὸν τὸν Ἱεροδιάκονον ἔχοντα ἐπὶ τῆς χειρὸς μικρὸν τάπητα περιεπτυγμένον, ἐπέταξεν ἐπὶ τῆς χειρὸς διὰ τινος ῥοπαλοῦ τοσοῦτον σφοδρῶς ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ συντριβῇ ἡ χεὶρ καὶ διὰ τοῦτο ἄφησεν τὸν τάπητα νὰ πέσῃ κατὰ γῆς καὶ κατέβη εἰς τὴν ῥηθεῖσαν εἰρκτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν.

Αὕτη δὲ ἡ εἰρκτὴ περιωρισμένη εἰς ἓν δωμάτιον ἔκειτο ὑπὸ τὸ Σεράγιον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀριστερόθεν τοῦ εἰσερχομένου διὰ τῆς τοῦ Σεραγίου πύλης, τῆς τότε ὑπαρχούσης παρὰ τὴν πρὸς τὸ βόρειον πῆς πόλεως μέρος σημερινὴν ὁδόν, τὴν εἰς τὰ Κεραμιδοκάμινα ἄγουσαν καὶ βορειανατολικῶς ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἀπεκεφαλίσθη ὁ νέος Παῦλος, τριάκοντα βήματα. Ἀνατολικοδυτικῶς δὲ ἐκ τῆς πύλης μέχρι τῆς ὁδοῦ ἐκτείνεται δεκαπέντε βημάτων διάστημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐκτισμένη ἡ εἰρκτὴ.

1. Ἡ θέσις ἐφ' ἧς ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἅγιος Παῦλος.
2. Ἡ πύλη τοῦ Σφαγίου.
3. Ἡ φυλακή.
4. Ἡ πρὸς Ἄρκτον ὁδὸς ἢ πρὸς τὰ Κεραμιδοκίμια ἄγρουα.

Καὶ ἦτο μὲν σεσανιδωμένον τὸ δωμάτιον καθ' ὅλοκληρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μέσου μέρους, ἀντὶ μιᾶς ἐλλειπούσης σανίδος, εἶχε μακρὰν δοκὸν (πατερόν) ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἀπέναντι τοίχου. Ἐπὶ τῆς δοκοῦ δὲ ταύτης προσηρμόζετο ἑτέρα ἰσομεγέθης, ἥτις ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς ἄκρου συνδεομένη μετὰ τῆς κάτω διὰ στροφῆως (θηλειᾶς) ἀνεπιβάζετο καὶ κατεπιβάζετο ἀκωλύτως ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου διὰ κλείθρου κλειομένη μετὰ τοῦ ἄκρου τῆς κάτω, συνεδέετο μὲ αὐτὴν ἀναποσπάστως. Ἦσαν δὲ ἐσκαμμέναι ἐπὶ διαφόρων μερῶν ἀμφοτέραι, ἡ μὲν κάτω ἐπὶ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους κατ' εὐθεΐαν, ἡ δὲ ἄνω ἐπὶ τοῦ κάτω αὐτῆς ἐπίσης, ὥστε κλειομένων τῶν δοκῶν αἱ ἀντικρῶ ἀλλήλων κείμεναι ἄνω καὶ κάτω σκαφαὶ ἐσχημάτιζον ὁπᾶς δυναμένας νὰ χωρῶσι πόδα ἀνθρώπου. Ἡ συναρμογὴ

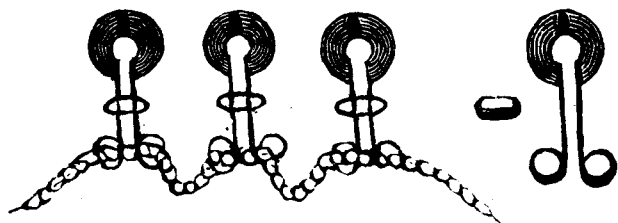

λοιπόν τῶν δύο αὐτῶν δοκῶν ἦτο τὸ σκληρόν βασανιστήριο, τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τυραννίαν ζήσαντας μὲ τὸ ὄνομα Κούτσουρον, εἰς τὰς ὁπὰς τοῦ ὁποίου εἰσήρχοντο οἱ πόδες τῶν βασανιζομένων. Καὶ εἰ μὲν ἤθελον ὀλίγον νὰ βασανίσωσι τινα, ἐνεβίβαζον τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς δύο πλησιεστέρας ὁπὰς· εἰ δὲ περισσότερον, εἰς δύο ἀπωτέρας· καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπεμάκρυνον τοὺς πόδας ἀλλήλων, ὥστε ἐσχίζετο τοῦ βασανιζομένου τὸ σῶμα ἐκ τοῦ κάτωθεν μέρους· Ἄλλο δὲ ὅμοιον, ἀλλὰ μικρότερον Κούτσουρον ἔκειτο εἰς τινα γωνίαν τοῦ ὀψωρίου, καὶ παρ' αὐτὸ κάδος τις (Σαρδελοβάρελον), καὶ τινα οὐροδοχεῖα ὕπῃ ἦρχε δὲ καὶ παράθυρον μικρὸν περιπεφραγμένον σταυροειδῶς διὰ σιδηρῶν ῥάβδων.

Εἰσελθόντας δὲ εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν συνέδεσαν διὰ μακρᾶς ἀλύσειας τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας τὴν ἐσπέραν ἐκείνην κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Κρίκος ὀγκώδης περὶ τὸν τράχηλον ἐκάστου περιβλήθη, ὅστις πρὸς μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ αὐχένος μέρος εἶχε στροφέα, ἵνα ἀνοίγηται καὶ εἰσχωρῆ ἡ κεφαλὴ εὐκόλως, πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ τῆς δέρης ἠνοίγετο εἰς δύο παραλήλους ἑπιγραμμάς ἐλισσομένας κατὰ τὰ πέρατα εἰς δύο εὐμεγέθεις κύκλους καὶ συνδεμένας πρὸς ἀλλήλας διὰ μικροτέρου κρίκου. Διὰ δὲ τῶν δύο κύκλων διεπεράτο ἡ κατὰ τὸν ὄγκον ἴση μὲ τὸ πάχος ἀνδρικήσ χειρὸς ἄλυσις, καὶ κρεμαμένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἐδίδοτο ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τοὺς λοιπούς.

Τὴν πρωίαν δὲ τῆς ἐπιούσης ἐξαγαγόντες τῆς εἰρκτῆς τοὺς δεκαοκτῶ ἀφοπλισθέντας ὑπηρέτας καὶ σωματοφύλακας τοὺς πρὸ δεκατριῶν, ὡς προεῤῥέθη, ἡμερῶν ριφθέντας εἰς τὰ δεσμά, ἐπυροβόλησαν αὐτούς, ἵνα κενωθῇ ἡ ἄλυσις καὶ τεθῶσιν ἐν αὐτῇ οἱ δεκαοκτῶ ἱεροδιάκονοι ὑπηρέται καὶ αἰχμάλωτοι. Φονεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως διέταξαν τέσσαρας ἀνθρώπους νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἄλυσιν, οἵτινες θέσαντες αὐτὴν ἐπὶ δοκῶν ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἔρριψαν πρὸ τῆς φυλακῆς· ἕτεροι δὲ κομίσαντες τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐξέθεσαν καὶ ταύτας κατὰ σειρὰν παρὰ τὴν ἄλυσιν. Οἱ δὲ παρεστῶτες Γουρκοί, ὄντες πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ἔλεγον· « Αὔριον ἀποφασίσθη νὰ κάμωμε κυμὰ (λεπτότατα κομμάτια) καὶ αὐτὰ τὰ γουρούνια, ὅπου εἶν' ἐδῶ μέσα καὶ νὰ τὰ ρίψουμε ἔς τὰ σκυλιὰ νὰ τὰ φάνε. » Ταῦτα ἀκούοντες οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀνέμενον πλεόν, εἰμὴ τὸν θάνατον. Ὅθεν ἐξομολογηθέντες ἕκαστος πρὸς τοὺς λοιποὺς δημοσίᾳ, μετέσχον τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἀνεκαρτέρουν μὲ γενναί-

τητα. Συνέδεσαν δὲ τότε διὰ τῆς ἀλύσεως αὐτῆς καὶ τοὺς εἰρημένους δεκαοκτῶ ὑπηρέτας ἱεροδιακόνους καὶ λοιποὺς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ τοὺς Ἄρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας. Ἐν τῇ νύκτῃ δὲ ἐκείνῃ ὁ Ἐπίσκοπος Δημητσάνης λαβὼν οὐροδοχεῖον ἐβρίψεν ἐντὸς αὐτοῦ τὰς ἐν τῷ βαλαντίῳ αὐτοῦ εἰς χρυσᾶ νομίσματα πέντε χιλιάδας γροσίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ εὑρῇ αὐτὰ μὲ τὸν θάνατόν χριστιανός τις, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠγγιζοῦν τοιαῦτα ἀγγεῖα. Ταῦτα δὲ ἰδὼν τις ἐκ τῶν χεόντων τὰ οὔρα, ἔλαβε δι' ἑαυτόν· ἀλλὰ μετὰ πέντε ἡμέρας, ἐν ᾧ ἔμενον ἐν τῇ φυλακῇ καὶ κατενόησαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀπόφασίς νὰ φονευθῶσιν ὁ Ἐπίσκοπος ἐζήτησε τὰ χρήματα καὶ ἔλαβεν αὐτὰ παραχρήμα. Τεθέντων λοιπὸν καὶ τῶν εἰρημένων δεκαοκτῶ ὑποδεστέρων εἰς τὴν ἄλυσιν τὴν πρὸ τῆς φυλακῆς ῥιφθεῖσαν, ἐκάθηντο ἅπαντες ὡς ἐφεξῆς. Ἐκατέρα ἄλυσις περέχουσα ἀνά δεκαοκτῶ ἐστέφετο εἰς τρεῖς σειράς· καὶ οἱ μὲν τῆς πρώτης εἶχον τὰ νῶτα πρὸς τὸν τοῖχον καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν δευτέραν· οἱ δὲ τῆς δευτέρας, τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν πρώτην καὶ τὰ νῶτα πρὸς τὴν τρίτην, οἱ δὲ τῆς τρίτης, τὰ νῶτα πρὸς τὴν δευτέραν καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν ἀπέναντι τρίτην τῆς ἄλλης ἀλύσεως. Αἱ τελευταῖαι δὲ σειραὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀλύσεων ἐφθانون εἰς τὸ προρηθὲν μέγα Κούτσουρον, ἐφ' οὗ καὶ ἐκάθηντο οἱ ἐν αὐταῖς. Ἐκτὸς δὲ τῶν τριάκοντα ἕξ ἦσαν καὶ δύο ἀνευ ἀλύσεως, ὑφ' ὧν ἀπάντων ἐπλήρουτο τὸ δωμάτιον. Καὶ τοσοῦτον

ἦσαν πετυκνωμένοι, ὥστε οὐδὲ τοὺς πόδας ἠδύναντο νὰ ἐκτείνωσιν, ἀλλὰ νυχθημερόν καθήμενοι διελέγοντο, καὶ οὕτως ἐκοιμῶντο ἐπὶ πέντε ὀλοκλήρους μῆνας, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνακλιθῶσιν. Ἐκ τῆς μεγίστης δὲ ταύτης στενοχωρίας ἀένναος ἰδρῶς ἔρρεεν ποταμηδὸν ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἐξ οὗ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐσάπησαν. Τοσοῦτον δὲ πλῆθος φθειρῶν καὶ φθειριδίων ἀνεπτύχθη, ὥστε ὁ μέγας πώγων ἐκάστου ἐφαίνετο λευκότατος διὰ πὰ ἐπ' αὐτοῦ πολυπληθῆ ζωύφια. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ αὐχένος κρίκος ἰστάμενος πρότερον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, διὰ τὴν τριβὴν, τὸ βᾶρος καὶ τὸν ἰδρῶτα διέκοψεν αὐτά, καὶ ἔκειτο πλέον ἐπὶ τοῦ κρέατος. Ὅτε δὲ φυσικὴ ἀνάγκη κατελάμβανε τινα, ἦτο χρεία νὰ ἐγερθῶσιν αἱ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἀλύσει, ἐν ἧ αὐτὸς εὗρίσκετο, δεκαοκτώ, καὶ νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸν κάδον ἐκτείνοντες τοὺςπραχῆλους καὶ χαλαρόνοντες τὴν ἄλυσιν, ἵνα εὐκολύνηται ὁ ἐπὶ τοῦ κάδου ἐπὶ παρουσία ὄλων καθήμενος. Καίτοι δὲ τοῦτο ἦτο δεινὸν καὶ ἀφόρητον καθίστατο μᾶλλον ὀχληρόν, ὅτε τις ἐπασχεν ἀπὸ διάρροϊαν, καὶ ἔτι πλείον, ὅτε πλείονες ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην ἐπασχον, χρείας οὔσης τότε συχνότατα ν' ἀνιστῶνται. Οἱ δὲ δύο ἄνευ ἀλύσεως ὤφειλον νὰ ἐγγέωσιν εἰς τὸν κάδον τὰ οὖρα, τὸ δὲ ἐσπέρας νὰ ἐκχέωσιν ἐκτὸς τοῦ Σεραγίου καὶ τὰ ἐν τῷ κάδῳ, ὅτε ἤνοιγε ὁ δεσμοφύλαξ τὴν θύραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἱεροδιάκονος τοῦ Μονεμβασίας Γρηγόριος καὶ ὁ Ἰωάννης Παπασπηλιό-

πούλος ἐκ Βυζικίου τῆς Γορτυνίας. Καὶ ἐπετρέπετο
 μὲν νὰ ἐξέρχωνται οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι
 καὶ ὑπηρετοῦν ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν, ὅτε ἤνοιγε τὴν θύ-
 ραν ὁ δεσμοφύλαξ, ἐκτὸς τοῦ Σεραγίου πρὸς ἐκπλή-
 ρωσιν τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀνάγκης, φρουρούμενοι ὑπὸ
 δέκα στρατιωτῶν· οἱ δὲ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀλύσει Ἀρχιερεῖς
 καὶ Προὔχοντες οὐδέποτε. Ἀλλὰ, καίτοι διατεταγ-
 μένοι, δὲν ἤνοιγον ὅμως οἱ δεσμοφύλακες πολλαίς
 τὴν φυλακὴν, ὥστε οὐδὲ οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει ἐξήρχοντο,
 οὐδὲ ὁ κάδος ἐκενοῦτο· ὅθεν τούτου πληρουμένου καὶ
 ἐτέρου ἀγγείου μὴ ὑπάρχοντος πρὸς τὴν ἀπόλυτον
 ἀνάγκην τριάκοντα ὀκτώ ἀνθρώπων ἡγοράζετο μὲ ὄχι
 ὀλίγα χρήματα ἢ ἐκχυσίς τοῦ κάδου ἀπὸ τοῦς δεσμο-
 φύλακας· ὅποια δὲ ἀποφορὰ καὶ ποῖος τοῦ ἀέρος μο-
 λυσμός διὰ τὰς ἐν τῷ ὀματίῳ διηνεκεῖς ἀκαθαρσίας,
 δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῆ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδένα
 λόγον περὶ τούτου ποιούμεθα. Ἐφευρόντες δὲ τοῦτο τὸ
 μέσον οἱ δεσμοφύλακες πλησίον πολλῶν ἄλλων προη-
 γουμένων, ἱκανὰ ἐκέρδαινον ὀσημέραι χρήματα. Ἀλλὰ
 μὴ ἀνεχόμενοι οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τὴν συχνοτάτην αὐτὴν
 ἀργυρολογίαν καὶ τὴν τοιαύτην τυραννίαν ἐξέφρασαν
 ποτε τοῦτο πρὸς τὸν Μπίμπασην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὴν
 ἐπιτήρησιν ἦσαν. Οὗτος δὲ αὐστηρῶς διέταξε τοῦς
 δεσμοφύλακας νὰ ἀνοίγωσιν ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν τὴν
 θύραν, ἵνα ἐκχέωνται αἱ ἀκαθαρσαί, καὶ ἐξυβρίσας
 καὶ ἀπειλήσας αὐτοὺς μὲ τὴν παῦσιν των κατώρθωσε
 νὰ μετριασθῆ τοῦτο· διότι καὶ πάλιν δὲν ἔπαυσαν μετα-

χειριζόμενοι διάφορα ὄχληρά κατὰ τῶν φυλακισμένων μέσα πρὸς κερδοσκοπίαν. Συναθροίσαντές ποτε στάχτην καὶ ἀκαθαρσίας καὶ διασκορπίσαντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ ὑπεράνωθεν τῆς φυλακῆς δωματίου τοῦ ἄνω πατώματος, ἐπεχείρησαν εἶτα νὰ καθαρίσωσι τὸ δωμάτιον διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ἀραιοῦ σανιδώματος κατέπιπτον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ἅπασαι σχεδὸν αἱ διασκορπισθεῖσαι ἀκαθαρσίαι καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ τοῦ γεύματος. Ἰδόντες τὸ κακὸν τοῦτο οἱ δέσμιοι ἔθεσαν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἅπαντες τὰ ρινόμακτρα αὐτῶν διὰ νὰ προφυλάττωνται ὀλίγον· ὁ δὲ Θεόδωρος Δεληγιάννης μὴ ὑποφέρων πλέον τοῦτο εἶπε πρὸς τοὺς λοιπούς· «Ντῶστε τὴν ἄλυσον, διὰ νὰ δυνηθῶ τὰ πλησιάσω εἰς τὸ παράθυρον, διότι ἔσκασα.» Χαλαρώσαντες λοιπὸν τὴν ἄλυσιν οἱ ἄλλοι διευκόλυνον αὐτόν, ὥστε ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ πιασθεὶς ἀπὸ τὰ σίδηρα φωνάζει πρὸς τὸν Μπίμπασην περιπατοῦντα ἀντικρῦ· «Μπάσιαγα, διὰ ὄνομα Θεοῦ κόπιασε ἐδῶ.» Ἐρχομένου δὲ αὐτοῦ εἶπε πρὸς τοὺς λοιπούς «μὴ βγάλη κανεὶς τὸ μαντήλι του.» Ἐπλησίασε δὲ εἰς τὸ παράθυρον ὁ Μπίμπασης καὶ εἶπε «Τί θέλετε;» ὁ δὲ ἀπεκρίθη «παρακαλοῦμεν ν' ἀνοίξης τὴν φυλακὴν καὶ νὰ κοπιάσης μέσα.» Εἰσελθὼν λοιπὸν εὔρεν αὐτοὺς ἐν ἡ προεῖπομεν καταστάσει· ὁ δὲ Θ. Δεληγιάννης τῷ λέγει· «Τί μᾶς κάμνετε ἔτσι; ἂν θέλετε νὰ μᾶς φονεύσητε, φονεύσετέ μας, διὰ τί μᾶς βασανίζετε τοιοῦτο-τρόπως; ἔτσι δὲν εἰμποροῦμεν πλέον νὰ ζήσωμεν.»

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Δεληγιάννη, ἐξῆλθε πάραυτα ὁ Μπίμπασης καὶ ξυλίσας τοὺς δεσμοφύλακας καὶ πολλὰς ὄβρεις κατ' αὐτῶν ἐπισωρεύσας εἶπεν, « Ἐὰν κάμῃτε ἄλλην φορὰν τέτοιο πρᾶγμα θὰ ἰδῆτε τί θὰ σὰς κάμω. » Ἐκτοτε δὲ ἐφέροντο ὅπως οὖν ἠπιώτεροι.

Κατὰ δὲ τὴν 23 Ἀπριλίου, ὅτε οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεστράτευσαν εἰς τὸ Βαλτέσιον, ἐπληγώθησαν ἐν τῇ μάχῃ τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἰδίως δὲ Μπίμπασης (χιλίαρχος). Ἐπανελθὼν δὲ οὗτος εἰς Τρίπολιν ἀπήτησε καὶ βιαίως ἔλαβε παρὰ τῶν φυλακισμένων πεντακόσια γρόσια πρὸς ἀντιμισθίαν τοῦ θεραπεύοντος αὐτὸν χειρουργοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ ὠρολόγια τῶν ἐχόντων καὶ τὰ μαχαίριδια, φοβούμενος δὴθεν μήπως ἐν τοῖς μαχαίριδιόις ἔχῃσι ρινία καὶ κόψῃσι δι' αὐτῶν τὴν ἄλυσιν.

Ἀήγοντος δὲ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Κιαχαγιάμπης δι' Αἰγίου, Κορίνθου καὶ Ἄργους ἐρχόμενος, πᾶν τὸ προστυχὸν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ καταστρέφων ἔφθασεν εἰς Τρίπολιν μετὰ τριῶν χιλιάδων καὶ πεντακοσίων στρατιωτῶν, φέρων καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν καὶ ἀρτοποιόν τινα, ὅστις ἐβρίφθη εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προστώτας φυλακὴν, καὶ διηγήθη πρὸς αὐτοὺς τὰ καθ' ὁδὸν πραχθέντα. Τότε ὑπὲρ τοὺς διακοσίους πασσάλους, χρώματος ἐρυθροῦ ἔθεσαν πρὸ τῆς φυλακῆς καὶ ἐλθὼν ὁ Τατάραγας (Ταχυδρομικὸς διευθυντῆς) ὀνομαζόμενος Χάσάναγας, λέγει ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς φυλακῆς πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ ταῦτα. « Τὸ ἐμάθατε; » καὶ ἐκεῖνοι, « Δὲν ἐμάθαμεν τίποτε, »

εἶπον· ὁ δὲ ἐπανελάβε· «Τὸν Πατριάρχην σας τὸν . . . ἐκρεμάσανε ἔς τὴν Πόλιν, καὶ τοὺς μεγάλους σας Δεσποτάδες, καὶ νησιαλά (Θεοῦ θέλοντος) τὰ κεφάλια σας ἀτός μου θὰ τὰ πάγω ἔς τὴν Πόλιν (α). Βλέπετε τὰ παλούκια ὅλα κρεμεζί κρεμεζί; ὅλους παλουκωτοὺς θὰ σᾶς κάμωμεν, κ' ἐσένα, Παπαλέξη, Τζεγκέλια κάνουμε νὰ σὲ ρίξουμε.» «Νὰ σοῦ εἰπῶ, Χασάναγα, ἀπαντᾷ ὁ Παπαλέξης, ἂν θελήσῃ ὁ Θεός, μὲ ρίπτετε εἰς τὰ Τσεγκέλια· ἂν ὅμως δὲν θελήσῃ, δὲν μοῦ κάμνετε τίποτε.» Καὶ ὁ Τοῦρκος τότε λέγει «Νησιαλά.» Ὁ δὲ Παπαλέξης ὡσαύτως «Νησιαλά» ἐπανελάβε. Πανταχόθεν λοιπὸν ἀπὸ δεινὰ καὶ φόβους περιστοιχιζόμενοι, ἀπὸ οὐδεμίαν δὲ ἐλπίδα, ἐμεμφιμοῖρουν διηνεκῶς καὶ ἐλεεινολόγουν ἑαυτοὺς. Εἰπόντος δὲ τοῦ Γατάραγα τὰ ἀνωτέρω, ἐπήρχετο εἰς αὐτοὺς ἡ τῆς πασσαλώσεως ἰδέα, καὶ ὑποθέτοντες νοερῶς ἑαυτοὺς ἐπὶ τῶν πασσάλων ἠσθάνοντο τὴν ὀριμύτητα καὶ τὰς ἀλγηδόνας τὰς ἐξ αὐτῶν ὡς εἰ πραγματικῶς ἔπασχον, τοῦτο. Ἐλέγον δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἐν κλαυθμῷ «Ἵπομένομεν νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σώματός μας ὁ πάσσαλος καὶ ἀμέσως νὰ ἀποθάγωμεν· ἀλλὰ, ἐὰν ζήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ ὀλοκλήρους ἡμέρας, ὅποια φρίκη δι' ἡμᾶς, ὅποια δυστυχία, ὅποια βάσανος φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορος!»

Ἦρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ἐλθὼν εἰς

(α) Πόλιν ἰδίως ὠνόμαζον τὴν Κωνσταντινούπολιν.

τὴν φυλακὴν Μπουλούμπασῆς τις τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν αὐτῆς λέγει πρὸς τὸν δεσμοφύλακα: « Ποῖος εἶναι ὁ Θεοδωράκης Δεληγιάννης; » Δεῖξας δὲ ἐκεῖνος τὸ ζητούμενον διατάχθη νὰ τοῦ ἐκβάλλῃ τὴν ἄλυσιν, καὶ οὕτως ἔπραξεν. Ὁ δὲ Μπουλούμπασης κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς αὐτόν· Χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Μπέη· τώρα, ὅπου ἦρθ' αὐτὸς ἐδῶ, μὴ φοβᾶσαι τίποτε καὶ βράδυ θὰ σὲ βγάλῃ νὰ κουβεντιάσῃς. » Ὁ δὲ Θ. Δεληγιάννης λέγει τότε πρὸς αὐτόν. « Ποῖος Μπέης εἶναι αὐτός; » « ὁ Ἀχμέτ-Δέμος, » ἀπεκρίθη. « Δὲν τὸν γνωρίζω, » εἶπε· καὶ ἐκεῖνος ἐπανέλαβε· « Στὸν καιρὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ ἐγνώρισες τὸν Ἰμπραήμ-Δέμο; ἐκεῖνοῦ παιδὶ εἶναι. » Τότε ὁ Δεληγιάννης χαίρων λέγει πρὸς αὐτόν· « Αὐτὸς ἦτον ὁ πρῶτός μου φίλος καὶ μ' ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοῦ Βελῆ Πασᾶ τὴν φυλακὴν. Εἰπέ του λοιπὸν προσκυνήματα. » Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἀναβιάσας αὐτόν εἰς ἓν δωμάτιον τοῦ ἄνω πατώματος ὁ Ἀχμέτ-Δέμος λέγει πρὸς αὐτόν ταῦτα· « Φίλε μου, ὁ Μπαμπᾶς μου σ' ἄφησε χρόνους καὶ μ' ἄφησε βασιγέτι (παραγγελίαν) ἔς τὸν θάνατόν του, ἂν καμμιά φορὰ ἐρθῶ ἔς τὸν Μωριά νὰ φυλάξω τὸ Σπίτι σας καὶ τὸ Βιλαέτι σας (ἐπαρχίαν). Τώρα λοιπὸν εἶμαι σταλμένος ἀπὸ τὸν μεγάλον Χουρσίτ Πασᾶν Σερασκέρης ἐπάνω σ' ὅλο τὸ ἀσκέρι κ' ὅσο ἤφερα κ' ὅσο μένει ἐδῶ, γιὰ νὰ κάμω τὸν πόλεμον τοῦ Μωριά· γιὰ τοῦτο, φίλε μου, θέλω νὰ γράψῃς ἔς τὸ Βιλαέτι σου νὰ ῥθοῦν νὰ προσ-

κυνήσουν και να τους δώσω βράιμπουγιουρσί να ῥχωνται μέσα, να φέρουν ὅ,τι ἔχουν για πούλημα με ὅσο παζάρι θέλουν· και ἂν κανεις τους πέρνη τὸ πρᾶγμα μπετιαβά (ἀπληρωτί) να ῥχωνται να τους πληρώνω εγώ, ὅσο θέλουν· κ' ἐγώ κάνω καλά, μ' ἐκείνον ποῦ τὸ πήρε, για να μὴ ζημιόνεται ὁ Ῥαγιᾶς.» Ὁ δὲ Θ. Δεληγιάννης ἀποκρίνεται· «Μπέη ἐφέντη μου, ὁ Θεὸς να σὲ πολυχρονίση· ἡμεῖς εἴμεθα εἰς τὴν φυλακὴν, και ἂν γράψωμεν, δὲν θά μᾶς ἀκούσουν.» και ἐκεῖνος ἐπανελάβε· «Γράψε ῆς τὰ ἀδέρφια σου, κι' ἂν δὲν σ' ἀκούσουν κι' αὐτοί, ἐσὺ μὴ φοβηθῆς τίποτα, τώρα ὅπου ἐγώ εἶμ' ἐδῶ.» Αὐτὸς δὲ λέγει· «Ἐγώ Μπέη μου, ἕνα φλιντζάνι αἶμα ἔχω, και τί βγαίνει με ἕναν ἄνθρωπον, ἂν ζήσει, ἢ ἂν χαθῆ· ἀλλὰ πρέπει να πιᾶσωμεν τὸ πρᾶγμα με γνῶσιν· και βέβαια ὁ Θεὸς σὲ ἀπέστειλε, δια να οἰκονομηθῆ τὸ πρᾶγμα και να μὴ χαθῆ ὁ λαὸς και τὸ μουλκι (κτῆμα) τοῦ Βασιλέως. Κρίνω λοιπὸν εὔλογον να μᾶς εὐγάλετε ἀπὸ τὴν φυλακὴν και να μᾶς ἀναιβάσητε ἐπάνω δια να ἀκουσθῆ ἔξω, ὅτι με τὸν ἐρχομὸν σας μᾶς ἐλευθερώσατε ἀπὸ τὴν φυλακὴν· και να γράψωμεν ἔπειτα εἰς ὅλον τὸν Μωριᾶ, δια να ἔλθουν ὅλα τὰ Βιλαέτια να προσκυνήσουν και τότε πλέον ἀφοῦ μέινουν μόνον τρακόσοι ἢ και πεντακόσοι κλέφται, τους πέρνομεν Τοῦρκοι και Ῥωμαῖοι ἔμπροστά και τους χάνομεν, καθὼς και τους ἐξανηγάσαμεν, και θά ἐπαινεθοῦμεν και ἀπὸ τὸν κόσμον και ἀπὸ τὸν Βασιλέα.» Ταῦτα ἀφοῦ εἶπεν ὁ Δεληγιάννης, ὁ Ἄχ-

μέτ-Δέμος ἐπανελάβεν. « Αὐτὸ 'ποῦ λές, φίλε μου, εἶπε, μ' ἄρσει. Τώρα ἄφησε νὰ κουβεντιάσωμεν καὶ μὲ τοὺς Γερλίσιους (ἐντοπίους) Ἀγάδες, καὶ ἂν κριθῆ καλὸν γίνεται.» Τούτων ῥηθέντων ἐπανῆλθεν ὁ Θ. Δεληγιάννης εἰς τὴν φυλακὴν· προέτεινε δὲ τὴν ἀνωτέρω γνώμην προθέμενος νὰ κάμῃ τοὺς μὲν Τούρκους νὰ χρονοτριβῶσιν ἐπὶ ματαίῳ ἀναμένοντες ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἀπαντήσεις τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον στείλει οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Προὔχοντες, τοὺς δὲ ἔξω Ἑλληνας νὰ ἐνισχύωνται ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶ προστιθεμένων καὶ ἄλλων ἀδιακόπως, καὶ νὰ δύνανται νὰ ἀντισταθῶσι.

Τέσσαρες ἡμέραι παρήλθον, καθ' ἃς ἅπαντες οἱ ἐπιφανεῖς Τούρκοι μετὰ τῶν δευτερευόντων συνεσχέπτοντο μὲ τὸν Ἀχμέτ-Δέμον, καὶ οἱ μὲν ἀπεδέχοντο τὸ προταθὲν, οἱ δὲ οὐχί· ἕως οὗ τὴν πέμπτην ἡμέραν οἱ πλείονες αὐτῶν ἀπεφάσισαν καὶ ἐξήγαγον τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας τῆς φυλακῆς. Ἀναβιβάσαντες ὅθεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ τῆς φυλακίσεώς των ἦσαν κεκλεισμένοι· ὁ δὲ Διερμηνεὺς Σταυράκης ἔγραψε τὰς πρὸς τὰς ἐπαρχίας ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ὑπέγραψαν καὶ τεσσαράκοντα χριστιανοὶ ἐκόμισαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, οἵτινες εὐρόντες ταύτην τὴν εὐκαιρίαν ἐξῆλθον καὶ ἠλευθερώθησαν.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου, ῥίπτουσιν εἰς τὴν κάτω φυλακὴν τὸν

Γιαννάκην Καβαθάν ἐκ Τριπόλεως, καὶ ἔθεσαν τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς τοῦ Κουτσούρου τὰς δύο ἀπωτέρας ὀπὰς. Τοσοῦτον δὲ ἀπείχον ἀλλήλων οἱ πόδες αὐτοῦ, ὥστε ἐσχημάτιζον εὐθείαν γραμμὴν πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ κάτω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ ἠνεώχθη. Πεπτωκῶς δὲ πρηνῆς καὶ τὰς χεῖρας ἔχων ἐξηπλωμένας κατ' εὐθείαν, ὡς καὶ τοὺς πόδας, εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου Χ. Ἐβασανίζετο δέ, ἵνα εἰσφέρει ἕρανον πεντακοσίων γροσίων, ἀλλ' ἐστερεῖτο χρημάτων. Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς τυραννοῦντας αὐτὸν Τούρκους. « Ἐχω πράγματα ἀξίας πέντε χιλιάδων γροσίων, πάρετε ὅλα αὐτὰ καὶ μὴ μὲ βασανίζετε, χρήματα δὲν ἔχω. » Βλέποντες τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο θέαμα οἱ ἐν τῇ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται τοσοῦτον εὐσπλαχνίσθησαν αὐτόν, ὥστε καταβαλόντες ἕκαστος εἴτι ἡδύνατο συνήθροισαν δώδεκα Ῥουμπιέδες (α), τοὺς ὁποίους δόντες πρὸς τὸν δεσμοφύλακα κατέπεισαν νὰ πλησιάσῃ τοὺς πόδας του βασανιζομένου εἰσδιβάζων αὐτοὺς εἰς τὰς πλησιεστέρας ὀπὰς, οὕτω λοιπὸν ἀπηλλάχθη τῆς δεινῆς βασάνου ὁ ἄνθρωπος καὶ μὴ ὦν πλέον πρηνῆς, ὡς πρότερον, ἐκάθητο. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας δεχθέντες ἀντὶ χρημάτων τὰ πράγματα αὐτοῦ, ἐξήγαγον αὐτόν τῆς φυλακῆς.

Προσδοκωμένης λοιπὸν τῆς ἐπὶ τῶν ῥηθειςῶν ἐπι-

(α) Χρυσοῦν ὀθωμανικὸν νόμισμα. Εἰς Ῥουμπιές ἰσοδυναμεῖ μὲ δραχμὰς δύο καὶ λεπτὰ ἐννενήκοντα δρ. 2. λ. 90.

στολῶν ἀπαντήσεως, οὐδὲ φωνή, οὐδὲ ἀκρόασις ἐκ μέρους τῶν ἐπαρχιῶν· ὅθεν ἐπανεφέρον εἰς τὴν κάτω φυλακὴν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας μείναντας ἐπάνω ἑπτὰ μόνον ἡμέρας, τὴν μὲν ἡμέραν ἀνευ ἀλύσεως, τὴν νύκτα δὲ ἐν τῇ ἀλύσει. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν ἐχρονοτρίβησαν οἱ Τούρκοι δώδεκα (12) ἡμέρας ἀπὸ τῆς συνομιλίας τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη μετὰ τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου μέχρι τῆς ἐν Βαλτετσίῳ μάχης· σκεφθέντες μὲν τὰς πέντε πρώτας περὶ τῆς προταθείσης παρὰ τοῦ Θ. Δεληγιάννη γνώμης, προσδοκῶντες δὲ κατὰ τὰς ἄλλας ἑπτὰ τὰς ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἀπαντήσεις.

Κατὰ δὲ τὴν δωδεκάτην (12) Μαΐου διήρχοντο πρὸ τῆς φυλακῆς περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας καὶ ἡμίσειαν ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, πρῶτον μὲν τὸ ἵππικόν, εἶτα δὲ τὸ πεζικόν, καὶ συνάμα εἰσῆλθε καὶ ὁ δεσμοφύλαξ. Ἐρώτησεν τότε ὁ Παπαλέξης αὐτόν, ποῦ ἐπορεύοντο οἱ ἵππεῖς· καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη, « Διωρίσθη ὁ Ἀχμέτ-Μπέης ὁ Κορωνιὸς νὰ καταίβῃ εἰς τὸ Ἄργος γιὰ νὰ θερίσῃ τὰ κριθάρια καὶ νὰ ἔμπασῃ ζαερέ. » Ὁλοιπὸι τότε ἐπίστευσαν τοῦτο γνωρίζοντες τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ πόλει σιτοδείαν. Ὁ δὲ Παπαλέξης πάλιν λέγει· « Ποῦ πηγαίνουν οἱ πεζοί; » « Πηγαίνουν, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, εἰς τὰ χωρία γιὰ κελεπούρι (λάφυρα) ». Ἄλλὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τέκτων τις ἐκ τῶν κατασκευαζόντων τοὺς ἵπποκινήτους μύλους τῶν Τούρκων, φίλος τοῦ Κιαμίλμπεη καὶ πᾶσαν

ἔχων ἐλευθερίαν, ἦλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς φέρων ἐν χερσίν ἄρτον, χαβιάρι, καὶ ὄξος ἐντὸς φιάλης, καὶ καταθέσας ταῦτα ἐπὶ τοῦ παραθύρου, ἀντι- νὰ εἶπη «λάβετε αὐτὰ,» εἶπε· «ς' τὸ Βαλτέτσι τὸ λιθάρι καίγεται.» Εὐθὺς τότε ὄλοι ἐνόησαν, ὅτι ὁ στρατὸς ἐπορεύθη εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὄχι πρὸς ἄλλο μέρος. Ἐταλαντεύοντο λοιπὸν μεταξύ φόβου καὶ ἐλπίδος, φοβούμενοι μὲν μὴ νικηθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες ἀπολεσθῶσιν, ἐλπίζοντες δέ, ὅτι ἡ θεία πρόνοια ἠδύνατο νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας, καὶ χορηγήσῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν νίκην. Ὅθεν μὴ δυνάμενοι ἄλλο τι νὰ πράξωσιν ἐψάλλον θερμὰς πρὸς τὸν Θεὸν παρακλήσεις, καὶ ἔχον ποταμηδὸν δάκρυα ἀπὸ τοῖς ὀφθαλμοῦς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Δεληγιάννης ὅστις εἶχε τὴν συνθήειαν νὰ κοιμᾶται μὲν τὴν ἡμέραν, ν' ἀγρυπνῇ δὲ τὴν νύκτα, ὅπως, ἡσυχίας οὔσης τότε, καὶ διαλεγομένων πολλάκις τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ περὶ τῶν ἐκτὸς πραγμάτων, μανθάνῃ εἰδησίην τινα, ἤκουσε μετὰ τὸ μεσονύκτιον κρουομένην τὴν ἄνω πύλην τοῦ Σεραγίου τὴν παρὰ τὴν φυλακὴν. Ἀνοιχθείσης δὲ αὐτῆς, ἀνθρωπὸς τις φέρων πολλοὺς τραυματίας εἰσῆλθε, καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνοιξαντος περὶ τῆς μάχης εἶπε «Μᾶς ἔφαγαν τὰ σκυλιά.»

Τοῦτο ἀκούσας ὁ Δεληγιάννης κατελήφθη ὑποαἶσθημα μεγίστης χαρᾶς, τῆς ὁποίας ἐπιθυμῶν νὰ κάμῃ μετόχους καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξήγειρε πρῶτον τὸν Ἴω-

σῆς Ζαφειρόπουλον κοιμώμενον πλησίον του καὶ λέγει πρὸς αὐτόν. «Οἱ ἐδικοί μας ἐνίκησαν ἔς τὸ Βαλτέτσι.» Αὐτὸς δὲ τὸν ἐρωτᾷ· «Πόθεν σοῦ ἦλθεν αὐτὴ ἡ εἶδησις; ἡμεῖς εἴμεθα ὅλοι μαζί, δὲν ἀκούσαμεν τίποτε· ἢ μοῦ τὸ λέγεις διὰ παρηγορίαν;» «Ὁχι, ἀποκρίνεται· ἀλλ' εἶναι ἀληθινόν.» Ἀνθρωπος φέρων Τούρκους πληγωμένους ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς μάχης εἶπε· Μᾶς ἔφαγαν τὰ σκυλιά.» Τότε πλήρεις χαρᾶς ἀμφότεροι καὶ μὴ ἀναμένοντες τὴν ἡμέραν, ἵνα εἴπωσι τὴν εἶδησιν καὶ πρὸς τοὺς λοιπούς, ἅμα ἐξυπνήσωσιν, ἐξήγειραν παρευθὺς ἅπαντας καὶ διηγήθησαν ὅ,τι ἠκούσθη παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη. Ὅθεν πάντες ἀπὸ μεγίστην πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην κινούμενοι, δι' ἣν πρὸς τοὺς χριστιανὸς ἔδωκε βοήθειαν, ἔψαλλον καὶ πάλιν κατανουκτικὰς παρακλήσεις καὶ ἀνέγνωσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου. Εἶτα ὁ Χριστιανουπόλεως ἐνθους ἀπὸ τὴν χαρὰν γενόμενος, εἶπε· «Θὰ ψάλω καὶ μίαν δοξολογίαν, καὶ εἴθε νὰ ἀκούσωμεν αὔριον καλλιτέρας εἰδήσεις.» ἔφαλε λοιπὸν δοξολογίαν εἰς ἧχον Πλ. Α'. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἠκούσθη πρὸς τὸ βουνὸν Ἐπάνω-Χρέπταν, τὸ ἀπέναντι τῆς Τριπόλεως, κρότος μέγας ὀκτακοσίων ὀπλῶν περίπου συνάμα, γενόμενος παρὰ τῶν εἰς βοήθειαν τοῦ Βαλτετσίου σπευδόντων Καλαβρυτηνῶν, καὶ μὴ εἰδότες τὴν αἰτίαν ἴσταντο πεφοβισμένοι καὶ σιωπῶντες, συνάμα δὲ εἰσελθὼν ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ἐν σιγῇ εἶπεν. «Γιὰ τί δὲν μιλᾶτε, σὰν ἄλλαις φοραῖς;» «Τί ἀκούομεν; ἀπεκρίθησαν, καὶ

νά ὀμιλήσωμεν; ἐπομένως δὲν ἔχομεν καὶ τί νά εἴπωμεν.» Τότε ἐκεῖνος λέγει· «Πόλεμος εἶν' αὐτός καὶ πότε τό 'να μέρος νικάει, πότε τ' ἄλλο.» Ἀκούσαντες αὐτοὶ τοὺς ἀλαζόνας Τούρκους ἰσομετρούμενους μὲ τοὺς Ἕλληνας, κατενόησαν τὴν ἥτταν αὐτῶν, ἀλλ' ἠγνόουν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ συμβεβηκότα. Εἰδοποίησε μὲν ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης αὐτοὺς δι' ὑπηρετοῦ περὶ τῆς ἐν Βαλτετσίῳ νίκης τῶν Ἑλλήνων, πέμψας αὐτὸν ἐκ τοῦ δωματίου τῶν Σαρράφιδων, ὅπου διέμενον, ἀλλὰ τὰ καθ' ἕκαστα ἠγνόουν.

Ἀγαθὴ ὁμως τύχη μετὰ δύο ὥρας ἐρρίφθη εἰς τὴν αὐτὴν φυλακὴν Τοῦρκός τις Φαναρίτης εἰς τὸν ὀπιθόν, ἀφοῦ μὲ μεγίστην στενοχωρίαν ἅπαντες παρεμέρισαν, προσέφερον στενοχωροτάτην θέσιν. Τότε ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης παρακινήσας τοὺς λοιποὺς νά σιωπήσωσι, διὰ νά δυνηθῇ αὐτὸς νά ἐρεθίσῃ τὸν στρατιώτην κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε νά τοὺς διηγηθῇ πάντα τὰ συμβεβηκότα, λέγει πρὸς αὐτοὺς μεγαλοφώνως χωρὶς ν' ἀποταθῇ παντελῶς πρὸς ἐκεῖνον. «Μάθετε, Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχοντες, ὅτι ἦλθε τὸ χιαμέτι (ἡ συντέλεια).» Ὁ δὲ Παπαλέξης λέγει· «Πῶς ἦλθε τὸ χιαμέτι;» «Δὲν βλέπεις, ἅγιε Οἰκονόμε, ἀπεκρίθη, πῶς ἦλθε τὸ χιαμέτι;» «Ὅχι, λέγει ὁ Παπαλέξης, ἔτσι τὸ ἔχει ὁ πόλεμος! Ἐν τὴν Σερβίαν ἐσφάζοντο σὰν μηρμύγchia καὶ τὸ χιαμέτι δὲν ἦλθε!» Καὶ ὁ Θ. Δεληγιάννης ἐπαναλαμβάνει, «Δὲν σὲ λέγω διὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶναι Τοῦρκος καὶ

ἐπολέμει ἔξω μὲ τοὺς Χριστιανούς· ἂν ἔκαμε κανένα χαμπαέτι (σφάλμα), ἔπρεπε νὰ τὸν φυλακίσουν εἰς ἄλλον ὄνταν (δωμάτιον) καλλίτερον, ὡς Τούρκον, καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐμβάσουν εἰς αὐτὴν τὴν καταδίκην ὅπου εἴμεθα τόσον στενόχωρα καὶ εἶναι τόσαις ψείραις καὶ βρώμαις.» Ὁ στρατιώτης τότε παροξυνθεὶς εἶπε κατὰ τῶν Τούρκων· «Σὼπ', Ἄρχοντα, ταχεῖά θὰ ἰδῆς τοὺς Ῥωμαίους νὰ ῥθοῦν μέσα νὰ πάρουν τὰ Χαρέμια τῶν Τουρκῶν κ' ἐμπροστάτους νὰ σκοτόνουν τὰ παιδιὰ τους.» Ὁ Παπαλέξης διακόφας τὸν λόγον του λέγει «Ἀεῖπτερ,» (Ἐντροπή σου). Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐπαναλαμβάνει λέγων «Θὲν ἠξεύρεις ἐσύ, Παπᾶ· Νὰ (καὶ τοῦτο εἰπὼν) ἔδειξε τοὺς δέκα δακτύλους τῶν χειρῶν αὐτοῦ), ἐγέμισαν τὰ βουνα Ῥωμιαῖλα (ἀπὸ Ῥωμαίους) καὶ ἔς ἐμᾶς τοὺς Τούρκους ἐπέρσεψε τὸ ζουλοῦμι (ἢ ἀδικία) καὶ θὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεός.» Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. «Ἐμεῖς, ἀπεκρίθη, ἐκινήσαμεν δώδεκά ἕμιση χιλιάδες Τούρκοι καὶ ἐπήγαμεν ἔς τὸ Βαλτέτσι, καὶ ἐκάμαμε τερτίπι (σχέδιον) ν' ἀναιβοῦνε οἱ πεζοὶ ἀπάνω ἔς τὸ Βαλτέτσι καὶ νὰ πιάσουμε τὸν πόλεμο, κί' ὁ Κιαχαγιάμπης μ' ὄλη τὴν Καββελάρια νὰ πάγῃ ἔς τοὺς Ἀραχαμίταις. Ἐπήγαμε κί' ἄλλη φορὰ ἔς τὸ Βαλτέτσι κ' ἐπολεμήσαμεν καὶ μᾶς ἔφυγαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ ἡν ἄρεμα· γιὰ τοῦτο ἐπιάσαμεν τρογύρω τὸ Βαλτέτσι κί' ἀφήσαμεν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀνοιχτόν, γιὰ νὰ φύγουν πάλιν ἀπὸ ἡν κεί σὰν καὶ πρῶτα· ἐμεῖς

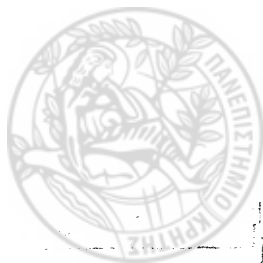
τοὺς ἐβάρεσαμεν ἀπ' ὀπίσω κι' ὁ Κιαχαγιάμπης μὲ τὴν Καββελάρια ἐστεκόταν ἀπὸ 'μπροστά, γιὰ νὰ τοὺς βάλουμε 'ς τὴ μέση καὶ νὰ τοὺς χαλάσουμε καὶ νὰ τοὺς πιάσωμεν σκλάβους. Ἀλλὰ οἱ Ῥωμαῖοι βαστάζανε τὸν πόλεμο ὡς τὸ μεσημέρι, καὶ δὲν 'μπορέσαμε νὰ τοὺς σείξουμε. Ἵστερα ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἀνέβηκεν ἐπάνω κι' ὁ Κιαχαγιάμπης μὲ τὴν Καββελάρια, ἐκάμαμε πολλὰ γιουρούσια (ἐφόδους), ἀλλὰ δὲ 'μπορέσαμε νὰ τοὺς πάρουμε, κι' ἐσκοτώθηκαν πολλοὶ ἀπὸ 'μᾶς. Τὸ βράδυ 'μαζώχθηκαν κι' ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἀπ' ὄξω κι' ἐπολεμήσαμεν ὅλη τὴν νύχτα· ἀλλὰ μᾶς βάλανε 'ς τὴ μέση καὶ μᾶς βαρήγανε ἀπὸ 'μπροστά κι' ἀποπίσω. Τὴν αὐγὴν σὰν ἐβῆκεν ὁ ἥλιος εἶδαμε πῶς χανόμαστε, κι' ἐβάλαμε φουμάδα (φανόν) καὶ τότε ἐτσάκισε ὅλο τὸ ἀσκέρι. Τότε μᾶς βάλανε 'μπροστά οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐπήραμε ἓνα ῥέμα, καὶ πόσοι ἤρθαμε μέσα, οὔτ' ἐμεῖς δὲν ἤξεύρομεν.» «Καλὰ αὐτά, τῷ λέγει ὁ Δεληγιάννης, ἀλλὰ τὴν ἀφεντιά σου, γιὰ τί σ' ἔφεραν 'ς τὴν φυλακὴν;» Καὶ ὁ Τοῦρκος εἶπε· «Ὅταν μᾶς ἐκυνηγοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Κιαμίλμπε ἐφόρειγε μαλαματένια ἄρματα, πιστόλαις καὶ γιαταγάνι, κι' ἐφούσκωσ' ἀπὸ τὴν πιλάλα καὶ τὰ 'πέταξε γιὰ νὰ 'λαφρώσῃ. Τότε ἐγὼ πέταξα τὰ 'δικά μου κι' ἐφόρεσα 'κεινοῦ. Τώρα μ' ἐβάλανε 'ς τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ τοῦ τὰ δώσω 'πίσω.» «Ἐσὺ τί τοὺς εἶπες; λέγει ὁ Θ. Δεληγιάννης, «Τοὺς εἶπα, ἀπεκριθῆ, 'σ τὸ Βαλτέτσι 'πού τ' ἄφησε ἄς 'πάγῃ

σαν εἰς Δολιανὰ καὶ Βέρβενα (α), ἀλλὰ παθόντες καὶ ἐκεῖ, ὅ,τι καὶ ἐν Βαλτεσίῳ, δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ ἐκτίθενται εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ πόλει προσεδόκων παρὰ τοῦ Σουλτάνου βοήθειαν.

οἵτινες ἦσαν ὑπὸ τοὺς προῤῥηθέντας ἀρχηγούς καὶ οἱ ἐν Λεβιδίῳ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἀνδρέου Ζαήμη, Σωτηρίου Χαραλάμπους καὶ Σωτηρίου Θεογαροπούλου δισχίλιοι Καλαβρυτινοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσι πρὸς τοῦ τέλους τῆς μάχης διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν· ὁ Ἀντώνιος δὲ Μαυρομιχάλης μεθ' ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν καὶ ὁ Πέτρος Μπαρμπιτσιώτης μεθ' ἑκατὸν πενήτηκοντα ὡς ἔγγιστα ἐπρόφθασαν κατὰ τὸ μεσονύκτιον· ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος δυνήθει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Βελτέτσι ἐνεθάρρυνεν οὐκ ὀλίγον τοὺς ἐν αὐτῷ Ἕλληνας, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς βοήθειαν. Τοῦτο πληροφορηθεὶς καὶ ὁ Καϊμακάμης ἐν Τριπόλει παρὰ τῶν τουρκικῶν σκοπῶν εἰδοποίησε τὸν Κιαγαγιάμπεην ὅθεν ἐτάχυνεν οὗτος τὴν εἰς Τρίπολιν ἐπιστροφὴν του. Σ. Σ.

(α) Ὁκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν ἔνδοξον καὶ ἐθνοσωτήριον τοῦ Βαλτεσίῳ μάχην ὁ Κιαγαγιάμπεης ἐστράτευσε πανστρατιᾷ εἰς Δολιανὰ, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀντώνιος Κουμουστιανός καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοί, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἐκεῖ τὴν τύχην τῶν ὀθωμανικῶν ὄπλων· ἀλλ' ἰδὼν, ὅτι οἱ ἐν Βερβένοις ἐστρατοπεδευμένοι Ἕλληνες οἱ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν δύω Ἀρχιερέων Σελλασίας καὶ Ἐλους, τοῦ Νικολάου Δεληγιάννη, Δημητρίου Καραμάνου, Παναγιωτῆ Γιατράκου, Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη καὶ Πέτρου Μπαρμπιτσιώτου ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Δολιανοῖς, ἀποσπᾶσαι ἱκανὸν μέρος τοῦ στρατεύματός του τὸ ἔπεμψε κατ' αὐτῶν. Οὕτω δὲ μάχης διττῆς καὶ πεισματώδους συγκροτηθείσης καὶ ἐν Δολιανοῖς καὶ ἐκτὸς τῶν Βερβένων (ἅτινα κείνται πλησίον ἀλλήλων), τηλικαύτην φθορὰν ἔπαθε τὸ τοῦ Κιαγαγιάμπεη στρατεῖμα, ὥστε οὐ μόνον ἐφρονεύθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πλείστοι ὀθωμανοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀποσκευαὶ αὐτῶν καὶ ἵπποι πολλοὶ καὶ δύω πυροβλα διηρπάσθησαν. Σ. Σ.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τατάραγας διήρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρὸ τῆς φυλακῆς τῷ λέγει ὁ Παπαλέξης. «Χασάναγα, τί κάμνεις;» ἐκεῖνος δὲ καίτοι συνεστέλλετο νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτόν, δι' οὗς ἄλλοτε εἶχεν εἰπεῖ ἀπειλητικούς λόγους, ὅμως προσῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς καὶ ἀποκρίνεται «Τί νὰ κάμουμε; Ταξιράτη σας (ἡ τύχη σας) καὶ σᾶς καὶ μᾶς· ὁ Θεὸς νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα.»

Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἰδόντες οἱ Ὀθωμανοὶ γονυκλιτῶς προσευχόμενον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐν μεγίστῃ ἦσαν ἀπορία, ἀγνοοῦντες τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης προσευχῆς. Ὅθεν τινὲς τούτων εἰς τὴν εἰρκτὴν μεταβάντες ἠρώτησαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας περὶ αὐτοῦ· εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ θρησκευτικὸν τῶν Χριστιανῶν καθήκον, οὕτως ἡσύχασαν.

Τῇ δὲ 25 Ἰουλίου ὁ Θ. Δεληγιάννης προσεχάλεσέ τινα Σαραϊντάρην (ὑπηρέτην τοῦ Σαραγίου) Παρασκευᾶν καλούμενον, καὶ ἀφοῦ ἦλθε τῷ λέγει· «Πήγαινε πρὸς τὸν Ἀχμέτ-Δέμον νὰ τοῦ εἰπῆς. Μ' ἔστειλ' ὁ Θεοδωράκης ὁ Δεληγιάννης ἀπὸ τῆν φυλακὴν, διὰ νὰ τοῦ στείλῃς ἓνα ψωμί μ' ἓναν ἄνθρωπον δικόν σου πιστόν.» Πορευθέντος δὲ τοῦ ὑπηρέτου καὶ εἰπόντος ταῦτα, ὁ Δέμος ἔστειλε τρεῖς ἄρτους καὶ μικρὰν ποσότητα τυροῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ Μπουλούμπαση, τὸν ὁποῖον καὶ πρότερον εἶχε στείλει· ὁ δὲ Δεληγιάννης κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς τὸν Μπουλούμπασην, ἀφοῦ πρό-

τερον ἐξήλθε τῆς ἀλύσεως κατὰ διαταγὴν ἐκείνου. «Προσκύνα μου τὸν Μπέην καὶ εἶπέ του, ὅτι ἡμεῖς Καβγά (διένεξιν) μ' ἐσᾶς τοὺς Ἀρβανίταις δὲν ἔχομεν, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, καὶ ἂν θέλετε σᾶς δίδω τριακοσίας χιλιάδας γρόσια καὶ ὅσο βιὸς δυνηθῆτε νὰ πάρετε ἀπὸ ἄω μέσα, καὶ μὲ τὰ ἄρματα σας καὶ μὲ τὸ βιὸ σας καὶ μὲ καράβια ἴδικά μας καὶ μὲ βρεχέμια (ὀμήρους) νὰ πάτε ἔς τὸν τόπον σας.» Ταῦτα εἶπε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἀναχωρήσας τῆς φυλακῆς ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δέμον καὶ διηγήθη ἅπαντα. Ἐκεῖνος τότε συσχεφθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων Ἀλθανῶν περὶ τοῦ προταθέντος, καὶ συζητήσας αὐτὸ ἀρκούντως συνήνεσεν. Ὅθεν ἐπεμφε πάλιν τὸν αὐτὸν Μπουλούμπασην μεθ' ἑπτὰ ἄρτων καὶ μιᾶς ὀκάδος τυροῦ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην παραγγέλλων πρὸς αὐτόν ταῦτα. «Κάμετε σάμπρι (ἔχετε ὑπομονὴν) ἕως δέκα ἡμέρας καὶ θὰ μαλώσουμε μὲ τοὺς Γεργίσιους (ἐντοπίους) Τούρκους γιὰ τοὺς λουφέδες μας (μισθοὺς) καὶ γιὰ τὰ ταῖνια μας (σιτηρέσια), καὶ τότε ἐρχόμαστε χίλοι καὶ σᾶς βγάνουμε ἀπὸ τὴ φυλακὴ, καὶ κρατοῦμε ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ-Ντάπια ὡς τὴν πόρτα τοῦ Κᾶλαβρύτου, καὶ βγαίνουμε ὅλοι μαζί, καὶ ὅσους ἄλλους Ῥωμαίους βροῦμε τοὺς πέρνομε μπροστὰ καὶ τοὺς βγάνουμε κι' αὐτούς.» Ταῦτα εἰπὼν ἐκ μέρους τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ὁ Μπουλούμπασης ἐπέστρεψεν. Διεπραγματεύετο δὲ ταῦτα ὁ Θ. Δεληγιάννης χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ λοι-

ποὶ Προῦχοντες· ἤδη δὲ λαβὼν ἀπάντησιν καταφατικὴν περὶ τῆς διαπραγματεύσεώς του, διηγήθη καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτήν, καὶ συγχρόνως ἔλεγεν· « Ἄν ἐπιτύχω τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς εὐγάλουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, δὲν θὰ ὑπάγω ν' ἀναπαυθῶ, ἀλλ' ἀμέσως θὰ μισθώσω τοὺς ὑπὸ τὸν Ἄχμετ-Δέμον ὀκτακοσίους Χριστιανούς (Ἄλβινοὺς) καὶ θὰ πάρω ὅσους ἄλλους δυνηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας καὶ θὰ τρέξω κατὰ τῶν Τούρκων. » Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας διερχόμενοι ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς ἀξιωματικοὶ Ἄλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς πενήτηντα ἐβίων κατὰ τοῦ Καίμακάμη λέγοντες « Δὲν ἤρθαμε νὰ πωλήσωμε τ' ἄρματά μας γιὰ νὰ φυλάξουμε τὰ Χαρέμια (ταῖς γυναῖκας) τῶν Ντουντούμιδων (α), θέλουμε τοὺς λούφεδες μας. » Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένετο δῆλον, ὅτι ἤρχιζε νὰ λαμβάνη χώραν ἡ παραγγελία αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἀσθενήσαντος τοῦ Ἄχμετ-Δέμου ἀπὸ δυσεντερίαν καὶ φθάσαντος εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς, ἐλθὼν εἰς τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν ἠρώτησεν ἂν ἐγνώριζέ τις τῶν ἐκεῖ ἰατρικὴν. Ἐτυχε δὲ νὰ γνωρίζῃ ὁ Παῦλος Δημητρακόπουλος ἀπὸ Βασσαρά, ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Κερασιαῖς, ὡς προείπομεν, ὅστις ὑπεσχέθη τὴν ἴασιν αὐτοῦ, ἂν ἡ νόσος ἦτον ὄντως δυσεντερία. Ἐξαχθεὶς ὅθεν τῆς ἀλύσεως ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλ' εὐ-

(α) Οὕτως ὠνόμαζον οἱ Ἄλβανοὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους.

ρῶν αὐτὸν πνέοντα τὰ λοιίσθια, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν ἐλπίδα ζωῆς· ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀποθανόντος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ἐματαιώθη καὶ τὸ διαπραγματευθὲν σχέδιον.

Κατὰ τοῦτον σχεδὸν τὸν χρόνον ὁ Γεώργιος Βάρβογλης, ἐπειδὴ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πόλεως τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἤχθη εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ μικρὸν Κουτζουρον τὸ παρὰ τὸν Κάδον, ἣ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ κατεβρέχετο ὑπὸ τῶν βασανιστῶν του με ὕδωρ, ἀλλ' ὁ δεσμοφύλαξ πεισθεὶς παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη, συγγενοῦς τοῦ βασανιζομένου, δι' ἐνὸς Μαχμουτιέ (α) ἐξήγαγε τοὺς πόδας του ἀπὸ τὰς ὀπὰς τοῦ Κουτζούρου καὶ τὸν ἔφερε πλησίον ἐκείνου. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀντώνιος Μενδῶρος, ἰατρὸς ἐξ ἀνάγκης τῶν Τούρκων, μεσητεύσας ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς φυλακῆς· ἐξελθόντα δὲ ἐπεφόρτισαν αὐτὸν οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ νὰ ἀγοράσῃ καὶ στείλῃ πρὸς αὐτοὺς ἄλας μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ, καὶ πρὸς ἀλάτισιν τοῦ ἄνευ ἄλατος ἐζυμωμένου ἄρτου, καὶ εἰς προσφάγιον, διότι ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐστεροῦντο ἄλλου προσφαγίου.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν μῆνα Ἰούλιον ἀναβιβασθέντες πάλιν εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον, ὅπου καὶ πρότερον, οἱ δεκαοκτὼ Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντες δι' ἀναπνοὴν καθαροῦ ἀέρος διέμειναν ἐκεῖ δεκαεπτὰ ἡμέρας. Δύω δὲ

(α) Χρυσοῦν ὀθωμανικὸν νόμισμα.

ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης δούς πρὸς τὸν Δεσμοφύλακα ἕνα Μαχμουτιέ, (α) κατώρθωσε νὰ ἀναβιρασθῇ καὶ ἐκ τῶν Ἱεροδιακόνων μόνος ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος. Πάσας δὲ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς διέτριβον ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης προσποιούμενος, ὅτι ἔπασχε ἀπὸ διάρροϊαν συνείθιζε νὰ μένη ἱκανὴν ὥραν ἐντὸς τοῦ ἀποπάτου, ὅστις ἦτο παραπετηγμένος εἰς τὴν οἰκίαν μὲ ἀραιὰς πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας σανίδας, καὶ νὰ βλέπῃ διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν σανίδων χάσματος τοὺς πολιορκοῦντας τὴν πόλιν "Ἑλλήνας." Ἀμα δὲ τῇ ἀναβάσει αὐτῶν, ὁ Σωτῆρος Κουγιᾶς ἐπιτρέψαντος τοῦ Καϊμακάμη ἔφερε δι' ἕκαστον τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἕνα ὑποκάμισον ἀπὸ ἀστάρι· διότι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῆς μὴ ἀλλαγῆς ἐσάπησαν, ὡς προεβῆθη. Τότε Τούρκος τις Λαγκαδινός, Ἡσᾶς Ζουλφος καλούμενος, ἐλθὼν ἐκεῖ παρεκάλει τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην ἵνα γράψῃ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κανέλλον καὶ προτρέψῃ αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Λαγκαδινοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς Τρίπολιν, ὑποσχόμενος, ὅτι οὗτος ἠθέλεε κατορθώσει νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ Κιαμίλμπεη. Ἐκεῖνος δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν. « Πήγαινε ἔξω ἔς τοὺς Ῥωμαίους καὶ εἰπέ τους, ὅτι ἔχεις λόγον ἀπὸ ἐμέ, διὰ νὰ εἴπης πρὸς τὸν Κανέλλον, καὶ τότε ἀφοῦ σ' ἀφή-

(α) Εἰς Μαχμουτιές ἰσοδυναμεῖ μὲ δεκαοκτὼ δραχμάς.

σουν καὶ εὖρης αὐτὸν τὸν ἐρωτᾶς, ἂν ἦναι καλὰ ὄλοι οἱ ἀδελφοί μου, καὶ ἡ οἰκογένειά μου, καὶ λέγεις πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς Τούρκους. Πορευθεὶς λοιπὸν ὁ Ἡσᾶς εὗρε τὸν Κανέλλον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Θεοδώρου, ἐκεῖνος δὲ τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι ὄλοι εἶχον καλῶς· ὁ δὲ Ἡσᾶς πάλιν τῷ λέγει. «Τοὺς Τούρκους τοὺς Λαγκαδινοὺς τί τοὺς ἔκαμες;» ὁ δὲ εἶπε. «Ἐστὰ σπίτια τους κάθονται καὶ τρώγουν καὶ πίνουν.» Τοιαύτην δὲ ἔδωκεν ἀπάντησιν, ἂν καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Καρυταίνῃ μάχης εἶχε στείλει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Δεληγιάννην εἰς Λαγκάδια ἵνα φονεύσῃ αὐτούς, ὅπερ καὶ ἐγένετο, διότι ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἐν Καρυταίνῃ ἀποτυχίαν, τῶν Ἑλλήνων διασκορπισθέντων ἔνθεν κακειθεν, ἐπεχείρησαν νὰ μεταβῶσι πανοικοὶ εἰς Τρίπολιν. Τὴν περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγγελίαν ἔφερον ὁ Ἡσᾶς πρὸς τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις εἶπε. «Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, κὺρ Θεοδωράκη; ὁ Κανέλλος ἐμάζωξε τοὺς Κλέφταις, (α) τοὺς Ἰσοπάνιδες καὶ τοὺς

(α) Τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ὑπ' ὄψιν ἔχων ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης οὐ μόνον φιλεφρόνως ὑπεδέχθη τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ, ἐπειδὴ ἐθεώρει αὐτὸν ἐμπειροπόλεμον ὡς ἐκ τοῦ βίου τὸν ὁποῖον τέως διήγεν, αὐθορμήτως παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὄπλων, μὴ εἰσακούσας τὰς εἰς τοῦτο τῶν προκριτωτέρων ἀντιβῆσεις, ἐνθυμουμένων ὅσα οἱ κάτοικοι ἐκ τῆς προτέρας ζωῆς του ὑπέστησαν. Τὰ πράγματα ἔδειξαν μετὰ ταῦτα, ὅτι ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης δὲν

Ζευγολάταις καὶ γυρεύει νὰ χάσῃ τὴν Τουρκιὰ, ἀλλ' αὐτὴ δὲν χάνεται τόσο εὐκόλα γιὰ τ' εἶναι μεγάλο βασίλειο, κ' ἔχει βασιλέα, ὅπου δὲν θ' ἀφήσῃ τὰ πράγματα ἔτσι· ἀλλὰ ὁ Θεὸς σαλαμέτι νὰ δώσῃ καὶ ἕς ἐσᾶς καὶ ἕς ἡμᾶς (δηλαδή ὁ Θεὸς νὰ καλλιτερεύσῃ τὰ πράγματα ἀμφοτέρων).

Κατὰ τὸν Αὐγουστον ὁ τότε ὀνομαστὸς διὰ τὴν ὠμότητά του Ὁθωμανὸς Τσεκούρας συναθροίσας περὶ τοὺς πενήκοντα Χριστιανούς, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ τινες ἱερεῖς, ἐφόρτωνεν αὐτοὺς ξύλα, τὰ ὅποια μετέφερον εἰς τὸ Σεράγιον· εἶτα ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ χορεύωσιν ἐν τῷ προαυλίῳ, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας ἑμαστίγωνε. Μετ' ὀλίγον δὲ διορισθεὶς ἐπιστάτης ἐπὶ τῆς κα-

ἐφεύσθη τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ· διότι ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τὰ μέγιστα συνετέλεσε διὰ τῶν στρατηγημάτων του εἰς τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπελευθέρωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης τοσοῦτον ἐξωκειώθη μετὰ πολεμικά, ὥστε μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἂν καὶ πρὸ ἑπτὰ μηνῶν εἶχεν ἀποβάλει τὰ Καλπάκια, τὰς Γούνας καὶ τὰ Τσαχτιρία μὲ τὰ ὅποια ἐνδεδυμένος ἀνετράφη· ἀνεδείχθη μ' ὅλα ταῦτα γενναίτερος καὶ ἐμπειρότερος εἰς τὸ πολεμεῖν τῶν νηπιθδεν ἀσκηθέντων εἰς τὰ ὄπλα. Αἱ Πάτραι, ἡ Ἀκαρνανία, τὸ Ναύπλιον, τὸ Μεσολόγγιον, ἡ Δραμπάλα, τὰ Τρίκορφα καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τόποί εἶναι ἀψευδοὶς μάρτυρες τῶν ἡρωικῶν κατορθωμάτων τοῦ. *Τίς δ' ἐκ τῶν ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΩΝ ἀγωνιστῶν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη καὶ τῆς τότε πατριδοδυνάμου οἰκογενείας αὐτοῦ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἐγίνετο, καὶ ἄνευ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ δὲν ἤθελε ποτὲ τελεσφορήσει· Σ. Σ.*

τασκευῆς προμαχῶνός τινος παρὰ τὴν πύλην τῶν
 Καλαβρῶτων κατεμάστιζε πάλιν διακοσίους Χριστιανούς,
 οἵτινες ὑπ' αὐτῷ ὄντες μετεχόμενον τὴν πρὸς
 κατασκευὴν τοῦ προμαχῶνος ὕλην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέθη-
 κεν ἐπὶ τινος μαρμαρίνης πλακός, τεθείσης εἰς τὴν
 πρόσοψιν τοῦ προμαχῶνος, ἐπιγραφὴν, φέρουσαν τὸ
 ὄνομά του, καίτοι ἦτον ἀπηγορευμένον εἰς ἰδιώτην νὰ
 ἐπιγράφη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ δημοσίων οἰκοδομῶν,
 κατεδικάσθη μετὰ τὴν περαίωσιν τοῦ ἔργου διὰ τὴν
 ἀυθάδειαν ταύτην εἰς τριάκοντα χιλιάδων γροσίων ζη-
 μίαν, ἀφοῦ κατεστράφη πρότερον ἢ πλάξ, ἐφ' ἧς ἦτον
 ἡ ἐπιγραφή. Ἀρνούμενος δὲ νὰ πληρώσῃ τὴν εἰρημέ-
 νην ποσότητα τοῦ προστίμου ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν
 τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ
 μικρὸν Κούτσουρον τὸ παρὰ τὸν Κάδον· ὁ δὲ Θεόδω-
 ρος Δεληγιάννης προσποιούμενος φυσικὴν ἀνάγκην
 προσῆλθεν εἰς τὸν Κάδον, καὶ καθίσας ἐπ' αὐτοῦ συν-
 ωμίλει ἐν τοιαύτῃ θέσει μετὰ τοῦ Τσεκούρα ἐρωτῶν
 αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν ἐφυλακίσθη. Διηγήθη
 λοιπὸν ἐκεῖνος πᾶν ὅ,τι συνέβη· προσέθηκε δὲ καὶ
 τοῦτο. « Ἄν ἐβγῶ, εἶπεν, ἀπὸ τὴν φυλακὴν, θὰ πάρω
 κοντά μου ὅσους ἔμπορέσω καὶ θὰ πάγω νὰ σμίξω με-
 τὸν Κανέλλον, καὶ θὰ βάλω τουφέκι ἔς τοὺς μούρ-
 τάταις. »

Μετὰ δὲ τὴν 15 Αὐγούστου ὁ Μπίμπασης σφάξας
 πρόβατον ἐφίλευε μετὰ αὐτὸ τὸν χειρουργὸν Καδρὴν
 Γράσιταν, ὅστις ἐθεράπευσεν αὐτοῦ τὴν πληγὴν. Τοῦ-

το μαθῶν ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης παρήγγειλε νὰ τοῦ στείλῃ τὴν μίαν ὠμοπλάτην· ὁ δὲ εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἔπεμφε ταύτην πρὸς αὐτόν. Εὐθὺς δὲ οὗτος γυμνώσας αὐτὴν τοῦ κρέατος βλέπει περιεργότατον καὶ μοναδικώτατον θέαμα. Ἄνθρωπος ὀλομελής παριστάνετο ἐν αὐτῇ ὡς ἐν εἰκόνι, τοῦ ὁποίου ὁ ἕτερος ποὺς ἦτον ἀποκεχωρισμένος τοῦ λοιποῦ σώματος. Ἄπο χεῖρα εἰς χεῖρα περιήρχετο ἡ ὠμοπλάτη, καὶ ἕκαστος ἐθεώρει αὐτὴν μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Ὁ Παπαλέξης τότε ἐννοήσας τὴν ὑπ' αὐτῆς συμβολικὴν πρόβρῃσιν τοῦ μέλλοντος, ἐξήγησεν αὐτὴν οὕτως. «Ὁ ὀλομελής ἄνθρωπος, εἶπε, παριστάνει τὸ ὅλον τοῦ Σουλτάνου Κράτος, ὁ δὲ ἀποκεχωρισμένος ποὺς τὴν ἀφ' ὅλου τοῦ κράτους ἀποχώρησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν μικροῦ μέρους· καὶ τὸ μέρος αὐτό εἶναι τὸ ἐδικόν μας· ὅθεν ἔχετε θάρρος, διότι ἐξάπαντος θὰ ἐλευθερωθῶμεν.» Ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἐφύλαττε αὐτὴν μέχρι οὗ ἀπέθανεν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἰδόντες οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τὸν Σωτῆρον Κουγιᾶν διερχόμενον διὰ τοῦ προαυλίου ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὸν Μπίμπασην συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν παρακαλέσωσιν ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐγκρίναντες δὲ τοῦτο ὑπεχρέωσαν τὸν Τριπόλεως Δανιὴλ νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτόν ἐκ μέρους πάντων· οὗτος δὲ προσεγγίσας εἰς τὸ παράθυρον, ὅτε κατέβη καὶ διήρχετο ἐκεῖθεν ὁ Κου-

γιας, λέγει πρὸς αὐτόν. « Ἄρχοντα, ἐκεῖνος δὲ ἅμα ἀκούσας τὴν φωνὴν ἐστάθη, χωρὶς νὰ στραφῆ πρὸς τὸν λαλοῦντα παντελῶς, οὐδὲ πρὸς ἄλλο μέρος· καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξηκολούθησε λέγων. « Δὲν εἶναι κανένα ἔλεος καὶ δι' ἡμᾶς; » Αὐτὸς τότε ὑψώσας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν κεφαλὴν, εἶπεν, « ὁ Θεός, » σημαίνων μὲ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον δύναται νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθῆ, αὐτὸς δὲ δὲν εἶχεν οὐδεμίαν δύναμιν.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Γράνα μάχην πλησιάσας ὁ Σουλεϊμάνναγας ὁ Φαναρίτης εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς, εἶπε· « Τί κάμνετε; » ὁ Παπαλέξης ἀπεκρίθη « Τί νὰ κάμωμεν; βλέπεις εἰς ποίαν κατάστασιν εἴμεθα. » Καὶ ὁ Τούρκος αὖθις λέγει. « Κ' ἐμεῖς ἐπήγαμε ἔς τοῦ Λουκᾶ γιὰ νὰ πάρουμε ζαερὲ κ' ἐπεράσαμε ἔπει ζαχμέτι (μέγαν κίνδυνον), γιατί, ὅταν ἐγυρίζαμεν εἶχαν οἱ Ῥωμαῖοι πιασμένη μὲν Γράνα καὶ μᾶς ἐχάλασαν πολὺ ἀσκέρι. Δὲν μοῦ λές, Παπαλέξη, τί γυρεύουν αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ποῦ μαζώχθησαν τρογύρω ἔς τὸ Κάστρο; » « Θὰ τὸ βροῦν, Ἄγά μου, εἶπεν ὁ Παπαλέξης, ἐκεῖνο ποῦ γυρεύουν. » « Νησιγὰ θὰ τὸ βροῦν, Παπαλέξη, » ἐπανέλαβεν ὁ Τούρκος (τούτων δὲ ὁ μὲν Παπαλέξης ἐνόει, ὅτι θὰ εὐρωσιν, ἤγουν θὰ κυριεύσωσι, τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Τούρκος, ὅτι θὰ εὐρωσιν τὴν τιμωρίαν, ἤγουν θὰ τιμωρηθῶσι). Τότε ὁ Τούρκος ἀποβλέψας καὶ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην, εἶπεν. « ἐδῶ ἔξω ἔς τοῦ Μαντζαγρᾶ εἶχαμε τόπο καὶ ἐμαζώναμε ἑλίγα λάχανα, ἤρθ' ἀδερφός σ' ὁ Δημητρά-

κῆς καὶ τό 'πιασε καὶ τώρα δὲν 'μποροῦμε νὰ βγοῦμε οὐτ' ἀπὸ τὴν πόρτα.» α).

(α) Ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης, ἀφοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Λάλα (ἔνθα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ποῦσι, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Γορτυνίων καὶ Ὀλυμπίων, ἔξοχον ἔδειξε γενναιότητα καὶ ἀνδρίαν, ἂν καὶ πρὸ τριῶν μόλις μηνῶν πηρήθησε τὴν τραυρηλότητα καὶ τὰ Ὀθωμανικὰ ἐνδύματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδεδυμένος ἀνετράφη, καὶ ὤρμησεν εἰς τὰ πολεμικὰ), μετέφερεν ἐκ τοῦ Μεγάλου Σπηλαιῶ ἀπασαν τὴν Δεληγιαννικὴν οἰκογένειαν εἰς Λαγκάδια, ἣτις μισθοῦσα τὴν ἐν Καρυταινίᾳ ἀποτυχίαν τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταφύγει· ἐκεῖ, μετέβη εἰς τὴν πολιορκίαν Τριπόλεως. Ἐκεῖ δὲ ὄδηγῶν τὸ διὰ τὰς δάφνας τῆς εἰς τὸ Ποῦσι νίκης κατασταθὲν ἀτρόμητον στράτευμά του, κατέλαβε τὴν Γράναν μετὰ τοῦ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κανέλλου διορισθέντος, ὡς ἐμπειροπολέμου, Ἀρχηγοῦ τῶν Τριπολιτῶν (τὰ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν τῶν Τριπολιτῶν αὐτῶν, ὀτακοσίων περίπου ὄντων, ἔκχμεν αὐθορμήτως ὁ Βασιλεῖος Χρηστακόπουλος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.) Ἀθνασίου Κίντζου, καὶ τινων ἐκλεκτῶν ἀποσπασμάτων τοῦ περὶ τὴν Τρίπολιν λοιποῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ· διὰ δὲ τῆς ἀνδρίας καὶ τόλμης του κατώρθωσε μετὰ σφοδρὰν καὶ αἱματηρὰν μάχην νὰ κερδήσῃ τὴν νίκην οἱ Ἕλληες. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ ὁ μὲν Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἐφ' ὑψηλοῦ τίνος τόπου, κατὰ τὴν θέσιν Μύτικα παρὰ τὴν Γράναν, ἰστάμενος, διεύθυνε τὰ τῆς μάχης, ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης καταλαβὼν μετὰ πεντακοσίων σχεδὸν στρατιωτῶν θέσιν τινά, Μπεντενάκι· καλουμένην, καὶ ταύτην παρὰ τὴν Γράναν, περιεκυκλώθη πανταχόθεν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ μόλις διεσώθη μετὰ τινων ὤρων μάχην.

Πολλοὶ τῶν Γορτυνίων ἠνδραγάθησαν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Γράνας, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Λαγκαδίων Ἀναγνώστης Πετρακόπουλος, τὸν ὁποῖον ἰδὼν ὁ Θ. Κολοκοτρῶνης αἱματωμένον διέταξε νὰ δέσῃ τὰς πληγὰς αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ ἀκτῆς μόνον εἶχεν ἀνάγκην.

Μετὰ δὲ ταύτην τὴν νίκην, λόγος ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν, περὶ τοῦ τίς ἐμελλε νὰ καταλάβῃ τὸ ἐν τῇ πεδιάδι· τῆς Τριπόλεως

Ἐλθὼν δὲ καὶ ὁ Μεραγατζίκος, Τοῦρκος Λαγκαδινός, κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς καὶ θεωρήσας ἀπὸ τὸ παράθυρον τοὺς ἔνδον φυλακισμένους, εἶπε· «Τί κάμνετε ;» «Τί νὰ κάμωμεν ; ἀπεκρίθη ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος· ἐδῶ μέσα εἴμεθα ἄρρωστοι καὶ δυστυχισμένοι» (ἡσθένουν δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν). «Ἀμὴ ὁ Παπαλέξης τί κάνει ;» ἐπανέλαβεν ὁ Τοῦρκος. «Ἐδῶ μέσα εἶν' ἄρρωστος,» εἶπε. Καὶ ὁ

ἐπὶ λοφίσκου κείμενον καὶ ὀλίγον τοῦ φρουρίου ἀπέχον χωρίον Μαντσαργᾶ· οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα ν' ἀναδεχθῆ τὴν φύλαξιν τοσοῦτον κινδυνωδεστάτης θέσεως, καίτοι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ποτὲ δὲν εἶχον παραιτηθεῖ ἀπὸ τὰς χεῖρας τὰ ἔπλα. Ἄλλ' ὅμως ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης ἀθοομήτως ἀνεδέχθη, καὶ μὲ ἐκπληξιν ὀλοκλήρην τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατέλαβε τὴν νύκτα τῆς 2 — 3 Σεπτεμβρίου τὸ χωρίον Μαντσαργᾶ καὶ ἐφρούρει αὐτὸ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, ἀποκρούσας γενναίως τὰς κατ' αὐτοῦ ἐφόδους τῶν ἔχθρῶν. Τότε δὲ μετὰ τὴν εἰς τὸν προμαχῶνα τοῦ Ναυπλίου ἐφοδὸν τῶν Ἀγιοπετριτῶν καὶ Μεσσηνίων εἰσέβαλε διὰ τοῦ προμαχῶνος τοῦ Σεράγιου, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολίου, τυχόντος ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὤρμησε κατ' αὐτῶν ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ὀθωμανῶν, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἦσαν συνηθροισμένοι εἰς τὸ Σεράγιον, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ εἰσβάλωσι διὰ τῆς παραπλησίον Πύλης τοῦ Ναυπλίου.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρότερον, ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου τινὲς τῶν φρουρούντων τὸ Σεράγιον στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη ἐποίουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, σημαίνοντες μὲ τοῦτο, ὅτι ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ ἐζήτησαν σωτηρίαν· τούτους ἰδὼν ὁ Δ. Δεληγιάννης ἐπέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς φυλάττωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ χωρὶς νὰ ἐνοχλήσωσιν αὐτοὺς μηδαμῶς. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἔνδοξος ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλαφροῦ ἰππικοῦ Χατζη-Χρήστου. Σ. Σ.

Τοῦρκος λέγει, «ἔτσι τὸχουν οἱ ἴψηλοί, γκρεμίζοντ' ὀγλίγωρα, (ἦτο δὲ ὁ Παπαλέξης ὑψηλοῦ ἀναστήματος). Ἄμῃ ὁ Θεοδωράκης τί κάνει;» Τότε ὁ Δεληγιάννης κλίνας τὸ σῶμά του πρὸς τὸ παράθυρον. «Καλὰ ἤμουν, ἀπεκρίθη, καλὰ εἶμαι, καὶ καλὰ θὰ εἶμαι, ἀλλὰ σὺ νὰ ἰδῶ.» (*Ἦσαν δὲ ἀμφοτέροι ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους). Σιωπήσας πλέον ὁ Τοῦρκος μετέβη κατ' εὐθείαν εἰς τοῦ Κιαμίλμπεη καὶ διηγήθη πρὸς αὐτόν, ὅτι ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης τῷ εἶπεν· οὗτος δ' εὐθὺς θυμωθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ἐπιπλήξας αὐτόν, εἶπεν· «Ἐσεῖς μπιρπάταις ἐφέρατε τὸ πρᾶγμα ἔς αὐτόν τὸν μπερεσεῖ» (τὴν κατάστασιν). Ἐγείνε δὲ γνωστὸν τοῦτο πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἀπὸ τὸν Ἡλίαν Σκούραν, Τριπολίτην, ὅστις εὐρεθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κιαμίλμπεη τὴν ὥραν ἐκείνην, ὅτε ἐλέχθησαν, διηγήθη ταῦτα πρὸς αὐτούς.

Ἐξοδευθέντων τῶν χρημάτων, ὅσα ἕκαστος εἶχεν ἐν τῇ φυλακῇ, δὲν ἔμεινε πλέον οὐδ' ὀβολὸς εἰς οὐδένα· γνωρίζοντες δὲ, ὅτι ὁ Κορίνθου εἶχεν ἕξ χιλιάδας γροσίων, τὰ ὅποια διεφύλαττε, μὴ ἀναγκαζόμενος νὰ ἐξοδεύη, ὡς διατρίβων παρὰ τῷ Κιαμίλμπεη, ἐπεμψαν πρὸς αὐτόν ζητοῦντες δάνειον χιλίων γροσίων, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ὅποιον ἔστειλαν ἄνθρωπον. «Δὲν ἔχω, ποῦ νὰ τὰ εὔρω.» Δοθείσης λοιπὸν ταύτης τῆς ἀπαντήσεως, ὁ ἀπεσταλμένος ἐστράφη, ἴν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Ἀρχιερεὺς. «Εἰπέ τους νὰ κάμουν μίαν ὁμολογίαν, ὁ Θεοδωράκης

ὁ Δελιγιάννης, ὁ Τριπόλεως, ὁ Πεῤῥούκας καὶ ὁ Ναυπλίου, καὶ τότε τοὺς δανείζω πεντακόσια γρόσια.» Ἀναχωρήσας δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπορεύθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ διηγήθη, ὅ,τι εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κορίνθου· ἀλλ' ὁ Δελιγιάννης θυμωθείς εἶπε. «Νὰ χαθῆ αὐτὸς καὶ τὰ γρόσια του, κ' ἐγὼ δανείζομαι ἀπὸ Τούρκους. Ἐγὼ ἔμβασα ἔς τὴν φυλακὴν τριάντα χιλιάδες γρόσια καὶ δὲν τὰ ἐλυπήθηκα, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐξοδύσαμεν, καθὼς καὶ ὅ,τι καθεὶς εἶχε.» Παραχρῆμα δὲ προσεκάλεσε τὸν δεσμοφύλακα καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χάρτην καὶ μελανοδοχεῖον, καὶ ἀφοῦ τῷ ἔφερεν, ἔγραψε μικρὰν τινα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μπινὰ-Ἐμίνην, Τούρκον Κωνσταντινουπολίτην φίλον του, ζητῶν παρ' αὐτοῦ δάνειον· οὗτος δὲ εὐθύς, ἀνευ οὐδενὸς ὁμολόγου, τῷ ἔπεμψε χίλια γρόσια· καταναλωθέντων δὲ καὶ τούτων μετὰ 5-6 ἡμέρας, δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ζητήσας ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοῦ τριακόσια γρόσια.

Καὶ τῶν τελευταίων δὲ καταναλωθέντων, περὶ τὰς 10 Σεπτεμβρίου λέγει ὁ Ἰωάννης Πεῤῥούκας πρὸς τοὺς λοιπούς. «Δὲν μᾶς πειράζει τίποτε νὰ δώσωμεν Ἀρτζιάλι (ἀναφορὰν) πρὸς τοὺς ἐντοπίους Ἀγάδες, Κιαμίμπεην καὶ λοιπούς, ἵνα καταπραύνωμεν αὐτοὺς μετὰ τοῦτο ὅπου εἶναι ὠργισμένοι, διότι δὲν τοὺς ἐπροσπέσαμεν, καὶ ἴσως πεισθῶσι νὰ μᾶς ἐλευθερώσωσι πλέον ἀπὸ αὐτὰς τὰς βασάνους.» Τότε ὁμοφώνως ὁ Παπαλέξης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη λέγουσι. «Ἢὼς νὰ προσπέσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτούς, ἀφοῦ μᾶς

μετεχειρίσθησαν με τοιοῦτον ἀνάξιον τρόπον; αὐτοὶ ἔπρεπε, διὰ τὴν ἀσφάλειάν των, νὰ μᾶς φυλάξωσι καὶ νὰ μᾶς περιποιηθῶσι, παραλαμβάνοντες ἓνα ἐξ ἡμῶν ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀκολούθως, ἄς μᾶς ἔκαμνον, ὅ,τι ἤθελον. Δύνανται λοιπὸν αἱ χεῖρές μας νὰ γράψωσι «οἱ σκλάβοι σας Δεληγιάννης, Παπαλέξης, ἀφοῦ ἡμεῖς μετ' ὀλίγον θὰ πάρωμεν αὐτοὺς σκλάβους;» Ταῦτα εἰπόντες δὲν συνήνουν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀναφοῶς, μέχρις οὗ ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως εἰπὼν, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γείνη ἡ ἀναφορὰ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπογραφῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς γενικῆς λέξεως, *Οἱ φυλακισμένοι*, τὴν ὁποίαν ἰδιοχείρως ἐμέλλε νὰ γράψῃ ὁ γραφεὺς αὐτῆς, κατέπεισε τούτους· ὅθεν συγκατένευσαν. Γράψας λοιπὸν ὁ Περρῶνας αὐτὴν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε καί: ὅτι κατηνάλωσαν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχον, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς οὐδὲ λεπτόν, ἐλίμωττον. Ἐνεχειρίσαν δὲ ταύτην εἰς τὸν δεσμοφύλακα, τὴν ὁποίαν παραχρῆμα ἐκεῖνος ἔδωκεν εἰς τὸν Κιαμίλπεην. Οὗτος δὲ ἄνευ ἀναβολῆς ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς Μπουλούμπασην μετὰ ἐννέα ἄρτων, ὅστις προσφέρων αὐτούς, εἶπε. «Διατὶ δὲν ἐγράφατε ἀπὸ προτῆτερα ἔς τὸν Μπέη, ὅτι δὲν ἔχετε χαρτζιλῆχι (ἔξοδα) γιὰ νὰ σᾶς στείλῃ καὶ παράδες καὶ ψωμί, ὅπου ἔχομε τόσα σιτάρια;» Καὶ οἱ ἐν τῇ φυλακῇ ἀπεκρίθησαν «Γώρα τὰ ὄσωσαμε.» Εἶπε δὲ ὁ Μπουλούμπασης, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς πολὺς σῖτος καίτοι ἐστεροῦντο αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐν-

νοήσωσιν οἱ φυλακισμένοι, ὅτι κατηναλώθησαν αἱ ζωοτροφίαι, καὶ ἤγγιζεν ἡ πτώσις τῆς πόλεως.

Ἀπεβίωσε δὲ τότε ὁ Μονεμβασίας Χρῦσανθος διὰ τε τὴν κακοπάθειαν καὶ δι' ἀτροφίαν· διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φάγη τὸ ἐκ κριθῆς καὶ ὀρόβου κατεσκευασμένον ἄρτον. Ὀλίγων δὲ ἡμερῶν παρελθουσῶν, ἀπέθανεν ὡσαύτως καὶ ὁ Ἱεροδιάκονος τοῦ Χριστιανουπόλεως. Τὸν δὲ Κοπανίτσαν ἀσθενήσαντα, ὑπηρετεῖ μὲν ὁ Μελέτιος, ὅστις ἦτο παρ' αὐτῷ, ἀνεπλήρωνε δὲ τὸν ἰατρὸν ὁ Περρῶνας. Ἀλλ' ὅμως, ἀναρρώσαντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἠσθένησε τὴν 17 Σεπτεμβρίου ὁ Μελέτιος καὶ ἐκινδύνευε, συγχρόνως δὲ ἀνεβιάσθησαν ἅπαντες εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον τοῦ Σεραγίου, ὅπου ἦσαν ἐν ἀρχῇ, ἀπαλλαχθέντες καὶ τῆς ἀλύσειως, ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος. Ἄμα δὲ ἀνεβιάσθησαν, ἔφερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Χάνι τοῦ Κιαμίλμπεη (Ἀποθήκη ἐμπορευμάτων) περὶ τὰ πενήκοντα ἐφαπλώματα, καὶ δι' ἕκαστον ἐν ὑποκάμισον, ἐν γελέκι, ἓνα ἀντερί, καὶ ἓνα φέσι, καὶ κουρέα ἴνχ κείρη τοὺς Προῦχοντας, τῶν ὁποίων ὁ πώγων κατέβη ἐπὶ πολὺ μὴ κοπεῖς ἀφ' ὅτου εἰσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀφοῦ δὲ ἅπαντες ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τὰ γενεῖα μόνος ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης ἔμεινε γενειῶν, εἰπὼν, ὅτι ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν γενειάδα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πάντες ἠσθένησαν, καὶ ἐπεσκέπτετο αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος Μεντῶρος, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ θάνατος ἤρξατο νὰ θερίζῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπεβίω-

σαν ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ὁ Δημητσάνης Φιλότηος, ὁ Παπαλέξης, ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκινα καὶ ὁ Πρωτοσύγγελος τοῦ Ἀνδρούσης Χρῦσανθος. Ἰδόντες οἱ Ὀθωμανοὶ τὸν συχνὸν θάνατον αὐτῶν, λίαν ἐφοβήθησαν, διότι, ἐγγυζούσης τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, πρὸς ἀσφάλειάν των ἐπεθύμουν τὴν ζωὴν τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων. Ὅθεν εἰσήλθεν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Κιαμίλμπεης μετ' ἄλλων τινῶν Ἀγάδων, καὶ ἀφοῦ ἐνεθάρρυνε πρότερον αὐτοὺς συμβουλεύων νὰ υπομείνωσι, διότι τὰ δεινὰ των ἐμελλον νὰ παύσωσιν ἐντὸς ὀλίγου, ἐπαρηγόρει ἕκαστον ἰδίως, ἐρωτῶν καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος· διότι καίτοι ἐγνώριζε πρότερον πολλούς, ἤδη διὰ τὴν κακουχίαν, τὰ δεινὰ καὶ τὴν ἀσθένειαν καταστάντας ἀγνώστους δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνη· εἶτα παρηγορήσας αὐτοὺς ἀνεχώρησε. Τὴν μεσημβρίαν πάλιν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐλθὼν καὶ ὁ Διερμηνεὺς εἰς τὴν φυλακὴν, λέγει. «Κάμετε γαίρέτι (ἔχετε ὑπομονὴν) καὶ ὅ,τι ἔχει νὰ γείνη, θὰ γείνη ἐντὸς τριῶν τῶ πολὺ ἡμερῶν.» Τότε ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, «Ἄρχοντα, λέγει, τί γαίρέτι νὰ κάμωμεν εἰς τοιαύτην ἐπιδημίαν τριάντα ὀκτῶ ἄνθρωποι, ὅλοι ἀσθενεῖς καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ὄντ' (δωμάτιον) κλεισμένοι; δι' αὐτὸ βέβαια μᾶς ἐκάματε ἔτσι, διὰ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι καὶ νὰ μὴ μείνωμεν κανεῖς, ὥστε νὰ σᾶς χαρίσωμεν τὸν κόσμον· καὶ εἶθε νὰ τὸν χαρῆτε, καθὼς τὸν ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς. Σᾶς ἀφίνομεν λοιπὸν διαδόχους.» Τούτων

λεχθέντων αὐτὸς ἀνεχώρησε καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Καίμακάμην εἶπεν, ὅσα ἤκουσε· πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας, ὡς διετάχθη, διεμοίρασαν αὐτοὺς εἰς τρία δωμάτια, τὸν μὲν Θεόδωρον Δεληγιάννην, τὸν Γιαννούλην Καραμάνον, τὸν Ἰωάννην Περρῶσαν, τὸν Τριπόλεως Δανιὴλ καὶ τὸν Ἱεροδιάκονον αὐτοῦ Ἰωσήφ εἰς ἓν δωμάτιον, ἄλλους δὲ εἰς ἄλλο καὶ τοὺς λοιποὺς ἀφῆκαν ὅπου ἦσαν. Τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅτε οἱ πλείονες τῶν ἀσθενῶν ἠγγιζον εἰς τὸν θάνατον, καὶ ὁ μὲν Τριπόλεως ἦτον ἀναίσθητος, ὁ δὲ Θεόδωρος Δεληγιάννης ἐψυχορράγει κρατούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου αἴφνης φαίνεται παλαιὸς τις ὑπηρέτης τῶν Δεληγιανναίων Χρυσάντης καλούμενος, μετὰ τινος Ἀλθανοῦ ὀνομαζομένου Κοντοχαμπίπου, καὶ ἰδὼν τὸν Ἱεροδιάκονον Ἰωσήφ κρατοῦντα τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην, λέγει· «Καλὴ σπέρα Διάχο· τί κάμνετε;» ἐκεῖνος τότε μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυρροοῦντας ἀποκρίνεται· «Βλέπεις τί κάμνομεν.» καὶ αὐτὸς πάλιν λέγει· «Δὲν φωνάζεις τοῦ ἀφέντη μου νὰ σηκωθῆ, γιὰ νὰ τὸν πάρω νὰ βγοῦμ' ἐξω;» Τότε ὁ Ἰωσήφ φωνάζει δις τὸ ὄνομα τοῦ Θ. Δεληγιάννη, ἀλλ' αὐτὸς κεκλεισμένῳ τῷ στόματι μὲ τὸν λάρυγγα εἶπεν, «Αἱ!» Ἐκεῖνος δὲ τῷ λέγει· «Δὲν σηκόνεσαι, ὅπου ἦρθ' ὁ Χρυσάντης;» αὐτὸς τότε ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις του ἀπήντησε, «Ποῖος Χρυσάντης; ὁ δὲ Χρυσάντης εἶπεν· «Ἐγὼ ἀφέντη· ἦρθα νὰ σὲ πάρω γιὰ νὰ βγοῦμ' ἐξω.» καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη «ἀμέσως νὰ βγοῦμε.» καὶ αὕτη

ἦτον ἡ τελευταία αὐτοῦ ὀμιλία· διότι ὕστερον ἐξαγα-
γόντες αὐτὸν ἤμιθανῆ ἐπὶ σκεπάσματος μεγάλου κι-
βωτίου, ὡς ἐπὶ κραββάτου, τέσσαρες ἄνθρωποι καὶ
μετενεγχόντες αὐτὸν ἐν δεκαλέπτῳ διαστήματι πρὸ
τῆς Πύλης τῶν Καλαβρύτων, εἶδον αὐτὸν ἐκψυχῆ-
σαντα, καὶ τεθνηκότα ἐξέφεραν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλε-
ως (α). Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμενον ἐν τῷ ὄωματι προσδο-

(α) Παράδοξος σύμπτωσις! ὁ αὐτὸς ὑπηρέτης παρεστάθη καὶ εἰς
τὸν τραγικώτατον θάνατον τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δελτιγιάννη πα-
τρὸς τοῦ Θεοδώρου, ὅταν κατὰ τὴν 13ην Φεβρουαρίου τοῦ 1816 ἔ-
τους ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν οἱ Ὀθωμανοί.

Τὸν νεκρὸν τοῦ Θεοδώρου παραλαβόντες τινὲς ἐκ τῶν ἀδελφῶν
αὐτοῦ μετέφερον καὶ ἐνεταφίασαν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐν Λαγκαδίοις παρὰ
τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Προδρόμου πατρικοὺς τάφους των.

Ἄν καὶ ἐστερήθησαν οἱ Δελτιγιάννη τὸν ἔξοχον τοῦτον πολιτι-
κὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας των, τοῦ ὁποίου ἡ στέρησις ἦτο λίαν
ἐπαισιβητή, ὅμως δὲν ἐδειλίασαν, οὐδὲ ἀπηύδθησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγω-
νίζωνται θαρραλέως καὶ ἀερώς νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθε-
ρίας τῆς πατρίδος. Διότι κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821, ὅτε ἤρχισε
τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἡ σάλπιγξ ἠνέψξαν τὰς πλήρεις γεννημάτων ἀπο-
θήκας των (ἐκτὸς τῶν ἰδιοκτητῶν χωρίων των, εἶχον ἐπὶ τῷ σκοπῷ
τούτῳ καὶ πολλῶν ἄλλων χωρίων τὰς προσόδους ἠγορασμένας, ὡς
ἐσυνείθιζον νὰ κάμωσι τοῦτο καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη χάριν
κέρδους, καὶ διὰ νὰ παρέχωσι πόρον ζωῆς εἰς τοὺς οἰκείους των) καὶ
ἐχορήγησαν πάντα τὰ ἐν αὐταῖς εἰς τροφήν τοῦ περὶ τὴν Τρίπολιν
καὶ Λάλα στρατοῦ, ὅστις ἐτρέφετο μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς ἐμφανίσεως
τῶν νέων δημοτριακῶν καρπῶν· πρὸς δὲ καὶ Τζαρούχια ἐπρομήθευ-
σαν εἰς αὐτοὺς καὶ πολεμοφόδια, ἅτινα εἶχον κατ' ὀλίγον συναθροίσει
καὶ ἀποταμιεύσει πρότερον εἰς τὰς ἐν Λαγκαδίοις οἰκίας των δη-
λαδῆ ὑπὲρ τὰς Ἑβδομήκοντα Χιλιάδας Φυσικοδεσμῶν (Νεστέδων)
καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν Στουρναρίων· ἔτι δὲ μετὰ τοσαύτης πάντοτε

κῶντες τὴν ἔξοδόν των, ἐξ ὧν ὁ Δανιὴλ συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν καὶ μὴ ἰδὼν τὸν Δεληγιάννην ἠρώτησε τὸν Ἱεροδιάκονον αὐτοῦ «Ποῦ εἶναι ὁ Θεοδωράκης;» αὐτὸς δὲ εἶπεν· «ἦλθε ὁ Χρυσάντης καὶ τὸν ἔβγαλ' ἔξω.» Ἐκεῖνος τότε πολὺ λυπηθεὶς διὰ τοῦτο εἶπε μὲ δακρυβρεγμένους ὀφθαλμούς· «Μᾶς ἄφησεν ὁ Θεοδωράκης κ' ἔφυγεν, ἐδῶ θ' ἀποθάνωμεν οἱ δυστυχεῖς.» Τότε ὁ Ἰωσήφ, καίτοι μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη, πρὸς παρηγορίαν ὁμως τοῦ εἶπε· «Τὸ βράδυ θὰ στείλῃ νὰ βγάλῃ κ' ἐμᾶς.»

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διὰ τινος ἱατροῦ Μπλάνου καλουμένου, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Πύλην τῶν Καλαβρύτων προμαχώνος, παρήγγειλε πρὸς τὸν Τριπόλεως, ὅτι τὸ ἑσπέρας ἔμελλε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Ὅθεν ὁ Τριπόλεως ἐμπληθεὶς θάρρους προσεδόκα τὴν ταχεῖαν ἀπολύτρωσίν του. Ἐν ᾧ δὲ ἀνέμενεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, Χίος τις Στρατῆς καλούμενος, τοῦ Διερμηνέως οἰκεῖτος, εἰσελθὼν εἰς τὴν φυλακὴν εἶπεν, ὅτι ἐπετράπη νὰ ἐξέλθωσι

ἐλευθεριότητος ἀνήλισκον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὥστε οἱ φίλοι των θαυμάζοντες αὐτοὺς ἠναγκάζοντο νὰ λέγωσιν, «ὅτι ἔπρεπε γὰρ φυλάξωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς μέρος τῆς περιουσίας των, ἵνα μὴ δυστυχήσωσι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους.» Οὗτοι δὲ καὶ ἰδίως ὁ ὡς πατὴρ τῆς Δεληγιαννικῆς οἰκογενείας παρὰ πάντων τιμώμενος Ἀνάστος Δεληγιάννης, ἀπεκρίνοντο «ΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΩΜΕΝ ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΑΣ ΒΓΑΝΩΜΕΝ ΗΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΛΑΧΑΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ ΔΙΑ ΝΑ ΖΩΜΕΝ.»

Λαγκαδία κ' ἔγεινα ἀδερφοποιτὸς (α) μὲ τὸν κῦρ Νι-
 χολάκη, θυμᾶσαι ἔς τὸ τραπέζι, ὅταν ἐπίναμε, τί μοῦ
 εἶπες καὶ τί σοῦ εἶπα ; » « Ἐνθυμοῦμαι, ἀπεκρίθη· ἔπια
 καὶ σοῦ εἶπα νὰ σὲ ἰδῶ ἐλευθερωτὴν τοῦ ἔθνους καὶ
 ἰδοῦ σὲ βλέπω. » « Ἐγὼ τότε τί σοῦ εἶπα » λέγει ὁ
 Θ. Κολοκοτρώνης. « Μοῦ εἶπες, ἀπεκρίθη, νὰ μὲ ἰδῆς
 Δεσπότην, καὶ ἰδοῦ μὲ βλέπεις. » (ἦτο δὲ αὐτός, ὅταν
 ἐλέγοντο ταῦτα. Διδάσκαλος τῶν Δεληγιανναίων ἐν
 Λαγκαδίοις). Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης λέγει τότε· « Δὲν
 παθαίνεις τίποτα καὶ μὴ φοβῆσαι· ἐδῶ ἔχουμε τὰ
 μέσα καὶ Γιατροὺς καὶ δὲν σ' ἀφίνουμε νὰ πεθάνης. »
 Ἀπὸ τὴν σκηνὴν τότε τοῦ Κίντζου μετέβησαν εἰς τὴν
 τοῦ Ἀνδρέου Παπαδιαμαντοπούλου, ὅστις ὑπεδέχθη
 αὐτοὺς φιλοφρόνως. Συγχρόνως δὲ ἦλθε καὶ ὁ Κα-

(α) Ὅτε ὁ Βελῆ-Πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς
 κατὰ τὸ ἔτος 1812 ἐκστρατείας του κατὰ τῶν Ῥώσων, ἐφυλάκισε
 παρευθὺς τὸν γέροντα Ἰωάννην Δεληγιάννην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 Θεόδωρον ὡς ὑπενεργήσαντας τὴν ἐκ Πελοποννήσου μετάθεσιν αὐ-
 τοῦ Γούτου ἐνεκα φοβούμενοι καὶ οἱ λοιποὶ Δεληγιάνναι ἀνεχώρη-
 σαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Γόρτυνος καὶ ἐκρύβησαν ἐκεῖ τὸν δὲ Νι-
 κόλαον μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Ἐλένης, τῆς μετὰ ταῦτα συζύγου
 τοῦ Ἀνδρέου Ζαζίμη, καὶ μετὰ δύο θυγατέρων τοῦ Α. Παπατῶνῃ
 ἔστειλαν εἰς Ζάκυνθον. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελῆ-Πασᾶ
 ἐκ Πελοποννήσου ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διατελῶν ἐν Ζακύνθῳ
 ὑπὸ Ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν συνώδευσε αὐτοὺς μέχρι Λαγκαδίων, ἀφοῦ
 διὰ τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δεληγιάννη εἶχε λάβει παρὰ τοῦ τότε
 διορισθέντος νέου Πασᾶ τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Γόρτυνα, καὶ
 συναδροίση ὅσα τῷ ὀφείλοντο παρὰ τινῶν τῶν ἐκεῖ κατοικῶν χρή-
 ματα. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἔγεινεν ἐπιστήμῳ δι' Ἀρχιερέως
 καὶ ἀδελφοποιτὸς τοῦ Νικολάου Δεληγιάννη. Σ. Σ.

νέλλος Δεληγιάννης με άλλους πολλούς αρχηγούς, και ιδών αυτούς εἶπε πρὸς τὸν Ἀρχιερέα: « Τώρα, ὁποῦ ἐβγήκες ζωντανός ἔς τὰ χέρια μας, δὲν θὰ σ' ἀφήσωμεν ν' ἀποθάνης.» Εὐθύς δὲ ὁ Κανέλλος προσεκάλεσε τὸν ἱατρὸν Μ. Κάβαν, ὅστις ἐπισκέπτετο τὸν Ἀρχιερέα τέσσαρας ἡμέρας, μέχρις οὗ ἀνέβρωσεν ὀλίγον.

Τὴν πέμπτην δὲ ἡμέραν (23 Σεπτεμβρίου) ἔγεινεν ἡ ἐφοδὸς εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐθεώρουν εὐκρινῶς ὡς ὑψ' ὑψηλοῦ τόπου ἰστάμενοι, ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅστις κεῖται ἐπὶ λόφου πρὸς τὸ δυτικοβόριον μέρος τῆς πόλεως καὶ ὀλίγον ἀπέχει αὐτῆς, ὅπου ἐτάφη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ὡλένης Φιλάρετος. Ἐκεῖθεν εἶδον τοὺς Ἕλληνας ἐπελθόντας πρῶτον ἐπὶ τοῦ προμαχώνος (Δάπιας) τοῦ πρὸς τὴν ἐν Ναυπλίῳ φέρουσαν ὁδόν· ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Ἁγιοπετρίται (Κυνουριεῖς), τοὺς ὁποίους παραχρῆμα ἐμιμήθη ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ Καρυτηνῶν (Γορτυνίων), οἵτινες κατεῖχον τὰ χωρία Μαντζαγοῦ καὶ Μπασιάκου, καταλαβὼν τὸν προμαχῶνα τοῦ Σεραγίου. Πρὸς δὲ ἰδόντες τὰς σημαίας τούτων ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐστημένας οἱ ἐν τῷ Ἁγίῳ Βλάσση Ἕλληνες ὤρμησαν πρὸς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἅμα προσήγγισαν εἰς τὴν τῆς Καρυταίνης Πύλιν ἐπυροβολήθησαν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ οἱ σηματοφόροι ἐθανατώθησαν. Λαβόντες δὲ παραχρῆμα τὰς σημαίας ἄλλοι στρατιῶται προῦ-

χώρησαν ἀτρομήτως εἰς τὸ τεῖχος, ἐφ' οὗ ἀναβάντες πολλοὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ὀθωμανοὺς· ἀνοίξαντες δὲ τὴν πύλην εἰσήγαγον καὶ τοὺς λοιπούς. Ὡσαύτως πράξαντα καὶ τὰ ἄλλα σώματα τοῦ πολιορκουόντος τὴν Τρίπολιν Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰσήλθον εἰς τὴν πόλιν. Οὕτω λοιπὸν παντὸς τοῦ στρατοῦ εἰσορμήσαντος οἱ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν πάραυτα παρεδίδοντο, ἢ ἀντεῖχον βραχὺν χρόνον μαχόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἄχρις ὅτου καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐπὶ μακρότερον μετακαρτερίας μεγάλης ἀντιστάντες τοῦ μεγάλου Προμαχῶνος (μεγάλης Δάπιας) φρουροὶ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας παρέδωκαν τὰ ὄπλα. Διὰ τὴν μεγίστην δὲ σφαγὴν καὶ τὴν πληθὺν τῶν πτωμάτων, μολυθέντος τοῦ ἀέρος καὶ μεγάλης δυσωδίας ἀποφερομένης, δὲν ἡδυνήθη ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως μετὰ τοῦ ἱεροδιακόνου αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ προτραπείς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν μετέβη εἰς τινὰς τῶν κωμοπόλεων τῆς Γορτυνίας εἰς ἐντελῆ ἀνάρρωσιν τῆς υἰγείας αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἠλευθερώθησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν, καὶ ἕκαστος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐπιζησάντων μετὰ τὰ πολυώδυνα ταῦτα βάσανα πολλὰ ὀλίγων· ἀφ' οὗ οἱ λοιποὶ ἀπεβίωσαν οἱ μὲν ἐντὸς τῆς φυλακῆς, οἱ δὲ ἅμα ἐξεληθόντες, ἐξ ὧν καὶ ὁ Ἰωάννης Πεβρῶουκας, ὅστις πορευόμενος εἰς Ἄργος μόλις ἡδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς Ἀχλαδόκαμπον, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

Τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἦσαν τὰ δεινὰ καὶ αἱ ταλαι-
πωρίαι τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ
μνήμη εἶη ἀθάνατος.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων

ἀνεστῆ Κωνσταντινίδου

κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1890

Ἄριθ. 2098

Τιμᾶται δραχμῶν 2.

